...థ మాల.

...ప్పన

...తి శాస్త్రములు.

...ంల జీవితములు.

ఇంగ్లీషు ఉద్గ్రంథముల భాషాంతరీకరణములు

ప్రచురింపబడును.

ప్రతిగ్రంథము ఆయాశాస్త్రములందు ప్రవీణులగువారిచే వ్రాయబడును.
ప్రతిగ్రంథము చక్కని పెక్కుబొమ్మలచే నొప్పుచుండును.
ప్రతిగ్రంథము నునుపైన దళసరి కాగితములపై ముద్రింపబడును.
ప్రతిగ్రంథము క్యాలికో బైండు చేయబడి సుందరముగా నుండును.
ప్రతిగ్రంథములోని వచనశైలి మృదుమధురమై యొప్పుచుండును.
ఈగ్రంథములను విద్వాంసులు పత్రికాధిపతులు మెచ్చియున్నారు.
ఈగ్రంథములవంటి గ్రంథములు తెలుగుభాషలో నింతవరకు రచింపబడలేదు.
ఈగ్రంథములు శాశ్వతపుచందాదారులపద్ధతిని అమ్మబడును.
శాశ్వతపు చందాదారులు మాపుస్తకములన్నిటిని కొనవలెను.
శాశ్వతపు చందాదారులు పోస్టేజి బైండింగు చార్జీ లియ్యనక్కరలేదు.
శాశ్వతపు చందాదారులు పుస్తకముల కరీదుక్రింద ముందేమియు నియ్య నక్కరలేదు. పుస్తకములు తయారుకాగానె వి.పి. గా పంపబడును.
శాశ్వతపుచందాదారులకు 100 పేజీలకు పోస్టేజితో 0-4-0 చొప్పున పుస్తకముల కరీదు ఏర్పరుపబడును. ఇతరులకు పోస్టేజిగాక రు. 0-6-0 లు.
శాశ్వతపు చందాదారులు వెనుకటిగ్రంథములు రు. 5-0-0ల. వెలగలవి కొనినయెడ 0-4-0లు

అక్కరలేనియెడ 1-0-0 ప్రవేశరుసుముక్రింద చెల్లింపవలెను.

చిరునామా:— ఆ. లక్ష్మీపతి, బి.ఏ., ఎం. బి. సి. ఎం,

మేనేజరు.

చంద్రగుప్తచక్రవర్తి.

భరతఖండంబును నేకచ్ఛత్రాధిపత్యమునను లోబరచి ఏలిన చక్రవర్తియు, కార్యధురంధరుడును మౌర్యవంశతిలకుడును నగు చంద్రగుప్తుని చారిత్రము, పురాణములను, ఇతిహాసములను, శాసనములను, గ్రీకువారి వ్రాతలను శోధించి, నవీనవిషయంబు లెన్నియో కనిపట్టి చేర్చి వ్రాయబడినది. గ్రంథకర్త శ్రీపరమహంస విద్యానందస్వామి బి. ఏ. గారు

వ్యవసాయశాస్త్రము.

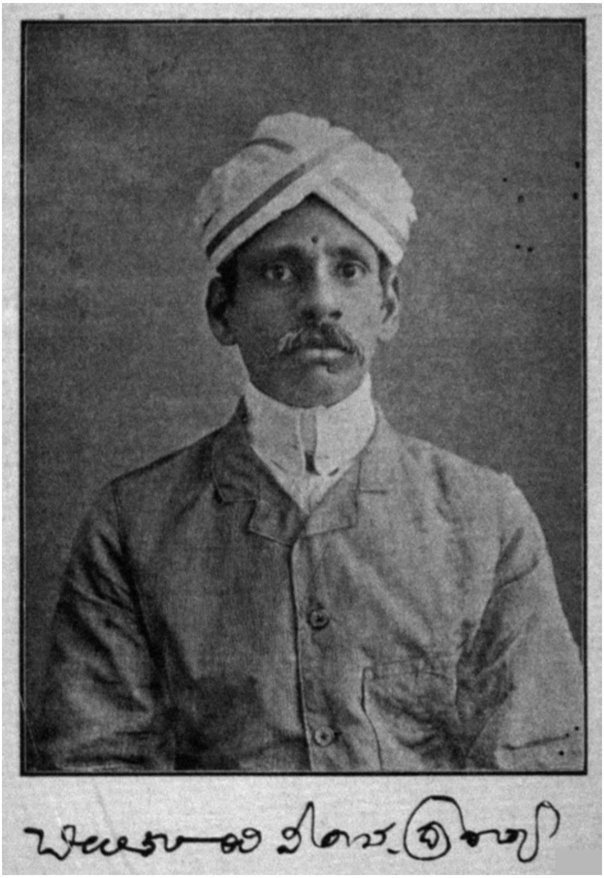
శాస్త్రజ్ఞాన మేమియు లేక వ్యవసాయము చేసిన ఫలము లేదని మనదేశ స్థితియే దేల [illegible] సామాన్యజనులందరకును బోధపడుట [illegible] ది ముద్రించబడుచున్నది. గ్రంథకర్త [illegible]

అర్థశాస్త్రము.

దీనినింగ్లీషులో పొలిటికల్ ఎకానమీ (Political Economy) అనెదరు. దేశము దరిద్రదశలోనున్నదా భాగ్యవంతముగానున్నదాయని తెలిసికొనుటకు ఈగ్రంథమే యాధారము. ఇందు ధనముయొక్క ఉత్పత్తి, దాని స్వరూపము, దానిని వినియోగించుపద్ధతులు వర్ణించబడును. పన్నులు, ధనాగారములు (బ్యాంకులు) పరపతిసంఘములు మొదలగు ఆర్థికవిషయములను గూర్చిన సూత్రములిందు వివరింపబడును. ఈగ్రంథము పఠించినగాని రాజ్యపరిపాలనావిధానము బోధపడదు.

ఈశాస్త్రమునందుత్తీర్ణులై కేంబ్రిడ్జి సర్వకళాశాలయందు ఎం. ఏ. పట్టముబొందిన శ్రీయుత సి. రామలింగారెడ్డిగారిచే వ్రాయబడినది.

మేనేజరు - విజ్ఞానచంద్రిక, చింతాద్రిపేట - మద్రాసు.

విజ్ఞానచంద్రికా గ్రంథమాల ౧౫.

ఆంధ్రులచరిత్రము

ద్వితీయభాగము.

మధ్యయుగము

ఇయ్యది

చిలుకూరి వీరభద్రరావు పంతులుగారిచే రచియింపఁబడినది.

మొదటి కూర్పు.

చెన్నపురి.

జ్యోతిష్మతీ ముద్రాయంత్రశాలయందు ముద్రింపఁబడెను.

1912.

వెల రు. ౧-౪-౦.

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్
323, తంబుచెట్టివీధి, 192, ఎస్ప్లనేడ్, మద్రాస్.

Royal Patrons.

The Hon. The Maharaja of Bobbili, G. C. I. E.,

The Raja of Pithapuram,

The Raja of Munagala.

రాజపోషకులు.

ఆనరెబల్ బొబ్బిలి మహారాజాగారు,

జి. సి. ఐ. ఇ.

శ్రీ. పిఠాపురము రాజాగారు.

శ్రీ. మునగాల రాజాగారు.

సంపాదకీయభూమిక.

ఇది యాంధ్రులచరిత్రయందు ద్వితీయభాగము. గ్రంథకర్త గారు మాచదువరులకు చిరపరిచితులు గావున వారిని గుఱించి మే మేమియు విశేషించి వ్రాయఁ బని లేదు.

చరిత్రలు వ్రాయుట సులభసాధ్యము గాదు. అందును నిదివఱకు మార్గ మేర్పడని పట్టులను సాధించుట కష్టతరము. ఆంధ్రజాతిచరిత్రమునకు రాచబాటవైన మొదట వ్రాసినవారు మా గ్రంథకర్తలగు శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావు గారు అని నుడువుటలో సాహసం బేమియును లేదు. దుర్గమప్రదేశములకు మార్గ మేర్పఱుపఁబూనువారు అనేకతరులతాదుల భేదింపవలసియుండును. అందొక కొన్ని నైజముగ మిక్కిలి యుపయోగకారులయి యుండవచ్చును. అట్టివానిని మహత్తరోపయోగమునకయి త్యజింపవలసి యుండును. మార్గనిర్మాత ప్రమాదవశంబున నొక్కొక్కెడ నుపయోగపరిమితి నిర్ణయించుకొనలేకపోవచ్చును. పరిస్థితివైపరీత్యంబువలన నుపయుక్తంబగుపదార్థంబు విషమంబుగఁ గాన్పించుట గూడఁ గలదు. ఈవిధమునఁ బొడఁగు లోపము లన్నింటికిని ప్రథమమార్గనిర్మాత

యుత్తరవాది యనుట లెస్స యగునే? అట్లే ఆంధ్రచరిత్రప్రపంచంబునం గూడ ప్రాథమికోద్యమం బగునీగ్రంథరాజంబున నెఱసు లుండిన యెడల నవ్వానిని బుధులు సంస్కరించిన నాంధ్రదేశంబునకు గ్రంథకర్తతోఁ బాటు లాభము కలుగఁజేసినవారే యగుదురు. ఆవశ్యకము మాకుఁ గల దగుటను జేసి మే మీమహాకార్యంబునకుఁ గడఁగియున్నారము. ఆంధ్రచరిత్రాధ్యయనపరు లెల్లరును మాకు సాయపడఁ బ్రార్థితులు.

గ్రంథకర్తగారు పీఠికలోఁ దమ కీసంపుటము రచించుటయందు గలిగిన ప్రోత్సాహనిరుత్సాహ కారణంబులను వ్రాసికొనియున్నారు. అవి యెల్లను ప్రస్తుతరచనకు సంబంధించిన వారిస్వవిషయంబులు.

వీరు ఆంధ్రులచరిత్రమును వ్రాయుటయందుఁ బ్రథమ లగుటవలన వీరి యభిప్రాయములు గొందఱకు సమ్మతములు గాకపోవచ్చును. కొన్ని సందర్భముల నయ్యవి ప్రమాదజనితంబు లయినను గావచ్చును. కాని ఏవిషయమునుగుఱించి-నైనను, నుపక్రమించువారు సంపూర్ణముగఁ దమహృదయంబును విప్పి చెప్పినం గాని చర్చనీయాంశంబులు వెల్లడియగుట లేదు. అందువలన వారికిఁ గొంత స్వాతంత్ర్యం బిచ్చుట ధర్మమని తలంచి మేము ఈగ్రంథకర్తగారి యభిప్రాయముల విషయ

మున జోక్యము గలుగఁ జేసికొనినవారము గాము. సహృదయు లగుఁ జదువరు లిందు సంస్కారంబు లవశ్యము లని తోఁచినచో మాకును గ్రంథకర్తగారికిని తెలిపినఁ గృతజ్ఞులమయి యుండఁ గలము.

విజ్ఞానచంద్రికా కార్యస్థానము.
మే నెల 30-1912

సంపాదకుఁడు.

దుర ద్వారము—ఓరంగల్లు.

అవతారిక.

"క. వినఁదగు నెవ్వరు సెప్పిన
వినినంతనె వేగపడక వివరింపఁదగున్
కని కల్ల నిజము దెలిసిన
మనుజుఁడె పో నీతిపరుఁడు మహిలో సుమతీ."

జనాదరము.

చిన్ననాఁటనుండియు దేశచరిత్రమునం గలయభిరుచిచేత దానినే యభిమానవిద్యగా నభ్యసించి దేశాభిమానము నన్నుఁ బురికొల్ప నస్మద్దేశచరిత్రమును మాతృభాషలో వ్రాసి భాషా సేవయు దేశసేవయు సలుపవలయు నన్న సంకల్ప ముదయించిన మాత్రాన సామర్థ్యానామర్థ్యముల సించుకయు నాలోచింపక బుద్ధిచాపల్యమును మరల్చుకొనలేక యిక్కార్యమును నిర్వహింపసమర్థులగు విద్యార్థికు లుపేక్షాపరులై యుండుటచేత నేనయినఁ గానిమ్మని సాహసించి చరిత్రరచనకుం గడంగి శ్రీవిజ్ఞాన చంద్రికామండలివారి యనుగ్రహంబునం జేసి రెండేండ్లనాఁడు ప్రథమభాగమును బ్రకటింపఁగలిగితిని. తలపెట్టినకార్యము ప్రాథమిక మగుటచేతనో, కష్టసాధ్య మని యెఱింగియుండుట చేతనో, కేవలము నాయెడం గలవాత్సల్యాతిశయముచేతనో,

నాగ్రంథమునందలి దోషములను బరిగణింపక గుణములనే గ్రహించి నాయుద్యమమును ఘనముగా శ్లాఘించి యాంధ్రభాషాపత్రికలు నా కత్యంతమును బ్రోత్సాహమును గలిగించినవి. ప్రథమభాగముయొక్క ద్వితీయముద్రణపీఠికలో నాపత్రికాధిపతుల కెల్లరకు నాకృతజ్ఞతను దెలుపుకొనియుంటిని.

జయంతి రామయ్యగారిజాబు.

అప్పుడు డిప్యూటీకలెక్టరు హోదా వహించియుండి యిప్పుడు చెన్నపురిలో నాలుగవప్రెసిడెన్సీమేజస్ట్రేటుగా నున్న శ్రీజయంతి రామయ్యపంతులు బి. ఏ. బి. ఎల్. గారికి నాగ్రంథమును బంపుకొనఁగా గ్రంథస్వీకారమును జేసినవిషయమును మూడుమాసములకు వెనుక క్రిందిజాబు మూలమునఁ దెలిపియున్నారు.

NAIDUPETA
NELLORE.

Dear Sir, *28-8-10*

Please allow me to thank you heartily for the copy of your ఆంధ్రులచరిత్ర which I shall read with great interest. I am more than ordinarily interested in the subject-matter of your book, being a fellow-worker in the same field.

I received your book some time ago but could not acknowledge it immediately not knowing your correct address.

I am now writing in the hope of this letter finding you. It is a happy sign of the times that young men of your type are coming forward to study and expand the past history of their motherland.

Yours very truly

(Sd) J RAMAAYYA.

[ఆంధ్రులచరిత్రమును నాకు పంపినందులకు నేను మీకు హృదయపూర్వకముగా వందనము చేయుచున్నాను. నేను మిక్కిలి సంతోషముతో దానిని పఠించెదను. ఒకేకృషి యందు మీవలె నేనును పాటుపడుచున్నవాఁడ నగుటచేత మీగ్రంథములోనికథాంశమునం దసాధారణ మైనశ్రద్ధగలవాఁ డనై యున్నాను. కొంతకాలము క్రిందటనే మీగ్రంథము నాకు చేరినది కాని మీసరి యైన చిరునామా నాకు తెలియ నందున వెంటనే గ్రంథస్వీకరణమునుగూర్చి మీకు తెలుప లేదు.

ఈజాబు మీకు చేరునన్న యూహతో నిపుడు వ్రాయుచున్నాను.

తమమాతృదేశముయొక్క పూర్వచరిత్రమును పఠించి విస్తరింపఁ జేయుటకు మీవంటి యౌవనవంతులు ముందుకు వచ్చుచుంట కాలముయొక్క శుభచిహ్నమని చెప్పఁదగి యున్నది.]

శ్రీరామయ్యపంతులుగారు వ్రాసినపైజాబు నాకు వెంటనే చేరగలిగినందుల కెంతయు సంతసించితిని. ఈచరిత్రమును మిక్కిలి సంతోషముతోఁ బఠించెద నని వ్రాసినందునకు నేనును మిక్కిలి సంతోషించితిని. తరువాత రెండుమాసములకుఁ జెన్నపురిలో ప్రెసిడెన్సీకాలేజిభవనమున నన్నయభట్టారక వర్ధంతి మహోత్సవము జరుగుటకుఁ బూర్వ మాకాలేజిభవనమున వారిదర్శనము లభించెను. అట్టి ప్రథమసందర్శన కాలమున జరిగిన సంభాషణములోఁ బంతులుగారు చరిత్ర మింకను జదువలే దని ముచ్చటించిరి. అనంతర మనేకసందర్భములలో వారితోఁ గలిసి సంభాషించుట సంభవించినను ప్రథమచరిత్రగ్రంథమును గూర్చినప్రశంస వచ్చియుండలేదు. ఏయేచరిత్రాంశముల నాతో నేకీభవింతురో ఏయేచరిత్రాంశముల నాతో నేకీభవింపరో తెలిసికొనవలయు నన్న యపేక్ష గలిగియుంటిని గాని యెప్పుడును గ్రంథమును జదివినట్లు చెప్పియుండనందున నట్టియపేక్షను వదలుకొని మిన్నకుండవలసినవాఁడ నైతిని.

ఆంధ్రపత్రికయొక్క రెండవయుగాదిసంచిక :

ఇట్లుండ, ఆంధ్రపత్రికయొక్క రెండవయుగాది సంచికలో "ఆంధ్రభాషామహాసంఘ" మను శీర్షికతో రామయ్యపంతులుగారు వ్రాసినయొక చిన్నవ్యాసము ప్రకటింపఁబడెను. ఆంధ్రులచరిత్రమును గూర్చి యం దిట్లు వ్రాయఁబడినది.

"సమగ్రమును సప్రమాణము నగు నాంధ్రదేశ చరిత్రము వ్రాయుట మిక్కిలి యగత్యము. అట్టి గ్రంథములు ప్రస్తుతము బొత్తిగా లేవు. కాని చరిత్ర వ్రాయుటకుఁ గావలసిన సాధనము లనేకములు గలవు. సర్వజ్ఞుఁడగు నీశ్వరుని సంకల్పమువలన మనపూర్వకవులు ప్రాయశః నిర్ధనులై తమతమ కాలమ్ములం దుండిన భూపతులను వారి మంత్రులు మొదలుగా గల యితర ధనవంతులను నాశ్రయించి వారిని తమ కృతులకుఁ బతులుగా నొనర్చుటయు నట్లు చేయునప్పు డాకృతిపతులను వారి పూర్వులను స్తుతించుటయు సమకూరినవి. ఈ స్తవములలో నతిశయోక్తుల క్రిందఁ గొంతభాగమును గొట్టివేసినను చరిత్రోపయోగము లగు నంశములు గలవు. కృతులయందు బహుశః కాలనిర్ణయము లేదు. కాలనిర్ణయము కలిగి యితరవిషయములలోఁ గృతులఁ బోలియున్నవి తామ్రశిలాశాసనములు. మఱియు నీశాసనములు తొలుత లిఖింపఁబడినవె కాని వాటిప్రతులు కాకయుండుటఁబట్టి పరమప్రమాణములుగా నంగీకరింపఁదగియున్నవి. ఇట్టి శాసనములు వేలకొలఁది గలవు. శాసనములు, కృతులు, పురాణములు మొదలగు సాధనములను సావధానముగా నిష్పక్షపాతబుద్ధితోఁ బరిశీలించినయెడల దేశవృత్తాంతము చాలవఱకుఁ దేలును. తేలినప్పుడు ప్రస్తుతము పలువు రనుకొనునట్లు మనదేశము పూర్వకాలమం దంధకారబంధురమగు ప్రాకృతస్థితిలో నుండినది కాదనియు, నాయా

కాలములయం దసాధారణ ప్రజ్ఞావంతులును లోకహితైక పరాయణులు నగు మహాపురుషు లుండి రనియు, నట్టిమహనీయుల వంశమునందుఁ బుట్టిన తమ భాగ్య మనల్ప మనియు, బ్రతియాంధ్రునకును దోఁచుటయె గాక యుత్తరరామచరిత్రలోని యీ క్రిందిపద్యముయొక్క భావ మంతమందుని డెందమునకయిన బోధ కలుగక మాన దని చెప్ప సాహసించెదను.

శ్రీరాముఁడు:—

"చం. అలఘుతరార్కవంశకలశాబ్ధిశశాంకులు సర్వలోకపూ
జ్యులు నగుపార్థివుల్ తమవిశుద్ధచరిత్రముచేత బంధువె
న్నెలగతి లోక మెల్లెడల నింపినతోరపుకీర్తికి య్యెడన్
గలుష మొకింత నావలనఁ గల్గినచో నిఁక నన్నుఁ గాల్పనే"

రావుసాహెబు కృష్ణశాస్త్రి. బి. ఏ.
గారి యభిప్రాయము.

చెన్నపురిరాజధానిలో దొరతనమువారిశాసనపరిశోధకులుగా నున్న రావుసాహెబు హెచ్. కృష్ణశాస్త్రి. బి. ఏ.గారు నాచే రచియింపఁబడిన కృష్ణదేవరాయచరిత్రమునుగూర్చి ౧౯౧౧ వ సంవత్సరము జూను ౨౦-వ తేదిని నాకు వ్రాసిన జాబులో ఆంధ్రులచరిత్రమునుగూర్చి వారియభిప్రాయ మీక్రింది వాక్యములోఁ దెలిపియున్నారు.

" Already from your Andhrulacharitram a copy of which was kindly made over to me for perusal by

the Hon'ble Mr. N. Subba Rao Pantulu I had come to judge of your beautiful style, correctness of statement and laborious research as being eminently fitted for the sort of work that you have undertaken to do."

(మాననీయులైన ఎన్. (న్యాపతి) సుబ్బరావుపంతులుగారివలన మీయాంధ్రులచరిత్రముయొక్క ప్రతి నొకటి పరిశీలనార్థము నాకొసంగఁబడినందున మీయొక్క చక్కని శైలియు, యథార్థకథనమును, విశేషపరిశ్రమతోడి పరిశోధనయుఁ జూడ మీరు పూనినపనివంటి పనిని నిర్వహించుటకు మీరు మిక్కిలి తగియున్నారని తలంచియే యుంటిని)

కృష్ణశాస్త్రిగారితో నాకు పరిచయము లేకపోయినను, ఆంధ్రులచరిత్రముయొక్క ప్రతిని వారికి పంపకపోయిన దోషము నాయందున్నను, నేను కోరియుండక పోయినను నాగ్రంథమును జదివినమీఁదట వారికిఁ గలిగినయభిప్రాయమును ఆదరపురస్సరముగాఁ దెలిపినందుకు వారికి నాకృతజ్ఞతావందనములను దెలుపుకొనుచున్నాఁడను.

ఇతరవిద్యాధికులయభిప్రాయములు.

ఇతరవిద్యాధికు లనేకు లనుకూలాభిప్రాయములొసంగి యనేకవిధములుగాఁ బ్రోత్సాహమును గలుగఁజేసియున్నారు. వాని నన్నిటిని గ్రంథవిస్తరభీతిచే నిం దుదాహరించుట మాని నెల్లూరులో న్యాయవాదులుగా నున్నశ్రీయుత వంగోలు వేంక

టరంగయ్యపంతులు బి ఏ. బిఎల్ గారు పంపినయభిప్రాయమును మాత్ర మీక్రింద నుదాహరించుచున్నాను.

“ విజ్ఞానచంద్రికాగ్రంథమాలికయందు తాము చేర్చిన నాయకమణినా నొప్పెడియాంధ్రులచరిత్రను జదివితిని. మీ విమర్శవిస్తృతియు, పరిశీలనానైపుణ్యమును కడుశ్లాఘనీయములుగ నున్నవి. తెలుఁగుభాస నిదివఱకు ప్రాయశః సాహిత్యమూలము లగుకావ్యములును కాదాచిత్కముగ వైద్యమున నొండె ధర్మవిషయమున నొండె రాజవంశచరిత్రప్రస్తుతి నొండె గ్రంథము లుండినవి కాని భాషాంతరాపేక్ష లేక మనయూర మనయింటఁ గూర్చుని మనమాతృభాషనే సకలశాస్త్రేతిహాసాదివిషయపరిచయము బొందఁగలిగిన యవకాశము యుష్మదాదు లగు దేశికుల మూలమున నాంధ్రప్రపంచమునకు సమకూడుచున్నది” ఈరీతిగాఁ బరిచయములేని విద్యార్థికు లనేకులు నాచరిత్రగ్రంథమును జదివి నేను కోరియుండకపోయినను నాకు తెలియఁజేసినందులకు నాకృతజ్ఞతావందనములను దెలుపుకొనుచున్నాడను. ఇట్లు దొరతనమువారి శాసనపరిశోధకులు, ఇతరవిద్యార్థికులు, ఆంధ్రపత్రికాధిపతులు సదభిప్రాయము లొసంగి యుండుట చేత నాంధ్రపత్రిక ౨ వ యుగాదిసంచికయందు శ్రీజయంతి రామయ్యపంతులుగారు వ్రాసినవాక్యములకు వారిభావములను నిరుత్సాహపడవలసినపని లేదని యెంచి యీద్వితీయ చరిత్రభాగరచనకుఁ గడంగ సాహసించితిని. ఆంధ్రదేశము పూర్వ

మంధకారబంధుర మైనదండకారణ్యముగా నుండలేదనియు, ఆకాలమునం దీదేశమును బరిపాలించుచు సర్వలోకపూజ్యులై తమవిశుద్ధచరిత్రముచేతఁ దమకీర్తిని లోక మెల్లెడల వ్యాపింపఁ జేసినట్టి యర్కకులకలశాబ్ధిశశాంకు లెవ్వరో వారియుదంత మెట్టిదో వివరించుచు సమగ్రమైనట్టియు సప్రమాణమైనట్టియు స్వహస్తలిఖిత మైనచరిత్రమును రామయ్యపంతులుగా రాంధ్ర ప్రపంచమునకుఁ గరుణించినయెడల మహోపకారమును జేసినవా రగుదురు. అప్పు డీచరిత్రకారుఁడు తనయభిప్రాయ మును మార్చుకొనుటకును సందియము లేదు.

చర్చలు.

చరిత్రగ్రంథములలోఁ జర్చలతోఁ గూడినభాగము లుం డినయెడలఁ బఠనీయములుగ నుండ వని కొందఱు చెప్పుదురు. ఇది కొంతవఱకు వాస్తవమే కాని చరిత్రము వ్రాయఁబడక యున్న దేశముయొక్క చరిత్రము మొట్టమొదట వ్రాయునప్పుడు చర్చచేసి సందిగ్ధములుగ నున్నయనేకాంశములను సిద్ధాంతము చేసి స్థిరపఱిచినం గాని కాలనిర్ణయమునకు యథార్థకథనమునకు విషయవర్ణనమునకుఁ గడంగినచరిత్రకారుఁడు పరిహాసపాత్రుఁ డగును. కాఁబట్టి మొదట వ్రాయఁబడుగ్రంథము విమర్శలతోఁ గూడియుండకతప్పదు. ఇట్టి విమర్శితచరిత్రగ్రంథములు భావి కాలపుఁ జరిత్రకారుల కెన్నివిధములనో తోడ్పడఁగలవు.

సమగ్రము - సప్రమాణము.

సమగ్రమును సప్రమాణము నగునాంధ్ర దేశచరిత్రము వ్రాయుట మిక్కిలి యగత్యమె కాని యొక్కసారిగా సమగ్రమును సప్రమాణము నగు చరిత్రము వ్రాయుట సాధ్యము గాదు. ఒకనికి సప్రమాణముగఁ గన్పట్టినది యిం కొకనికి నప్రమాణముగఁ గన్పట్టుచుండును. ఒక కాలమునందు సమగ్ర మనిపించుకొన్నది మఱియొక కాలమునం దసమగ్ర మనిపించుకొనును. కాలము గడచిన కొలఁది, జనసామాన్యమునకు స్వదేశచరిత్రమునం దభిరుచి పుట్టిన కొలఁది, విద్యాభివృద్ధి కలిగిన కొలఁది, చరిత్రసాధనములు పెంపొందిన కొలఁది, చరిత్రపరిశోధన మభివృద్ధి గాంచిన కొలఁది, ఉత్కృష్ట మేధావంతులు జనించిన కొలఁది, దేశచరిత్రము దినక్రమప్రవర్ధమానమై వన్నెగాంచుచుండును. అంతియ కాని సమగ్రమును సప్రమాణము నగుచరిత్ర మొకనిచే గాని బహుజనులచే గాని యేక కాలమునందు వ్రాయనలవి కా దని తెలిసికొనవలయును.

ఆంధ్రదేశచరిత్రము వ్రాయుటకు శాసనములు ముఖ్యాధారములు. ఇయ్యవి వేలకొలఁది గలవు. కొన్ని ప్రకటింపఁబడినవి. మఱికొన్ని ప్రకటింపఁబడవలసియున్నవి, ఇంకను వేలకొలఁది ప్రతు లెత్తుకొనఁబడవలసియున్నవి. వీని నన్నిటిని పరిశోధించి సమన్వయించుకొనవలయును. ఇంకను భావికాలమున శిలాశాసనములు తామ్రశాసనములు బయలుపడి క్రొత్తచరి

త్రాంశములను వెల్వరింపవచ్చును. అట్లగుటవలన సమగ్ర మయినట్టియు, సప్రమాణ మైనట్టియు దేశచరిత్రము వ్రాయుట కెవ్వనికి సాధ్య మగును? నాయాంధ్రులచరిత్రము సమగ్ర మయిన దని నే నెప్పుడును చెప్పి యుండలేదు. నే నపేక్షించున దెల్లఁ జరిత్రజ్ఞు లగువారు నాగ్రంథమును జదివి గుణదోషపరీక్ష నముచేసి యనురాగముతో నాకుఁ దెలిపి సుకర మైన మార్గ మును జూపి తోడ్పడవలయు ననియె.

భాగవివరణము.

ఈద్వితీయభాగమునందు కొండవీటిపంటరెడ్లచరిత్రమును గూడఁ జేర్చుటకు మొదట సంకల్పించినవాఁడ నైనను, విజ్ఞాన చంద్రికామండలివారు ద్వితీయభాగము ౪౦౮పుటలకన్న మించి యుండరా దని శాసించి యున్నందున, కాకతీయచరిత్రము ముగించునప్పటికే ౩౭౪ పుటలు నిండి యుపోద్ఘాతాదులతో ౪౦౦ పుట లగుచున్నందున, పంటరెడ్లచరిత్రము నిందుఁ జేర్చు టకు సాధ్యపడక పోయినది. అదియునుం గాక పంటరెడ్లచరి త్రము విస్తరించి వ్రాయవలసియున్నది కావున దానిని మూఁడవ భాగములోఁ జేర్చి సాధ్య మయినంతశీఘ్రకాలములో ననఁగా ౫-౬ మాసములలోనే ముద్రింపఁ బ్రయత్నించెదను. కాఁబట్టి యీభాగమునందు క్రీ. శ. ౧౧౦౦ సంవత్సరము మొదలుకొని క్రీ. శ. ౧౩౫౦ వ సంవత్సరమువఱకు అనఁగా కాకతీయ

చక్రవర్తుల సామ్రాజ్యాంతమువఱకును గలచరిత్రము మాత్ర మే వ్రాయఁబడినది.

పరస్పర విరుద్ధాంశములు.

ఈచరిత్రము రెండేండ్లనుండి వ్రాయఁబడుచు వ్రాసిన భాగ మెప్పటి దప్పుడు ముద్రింపఁబడుచు నచ్చుటచేత నొకకాల మునం దెలియని విషయములు మఱియొక కాలమునం దెలిసి కొనుట తటస్థించుటచేత నట్టివిషయములు కడపటి ప్రకరణము లలోఁ జేర్పఁబడుచువచ్చినవి. అట్టిసందర్భములయందుఁ గడపటి ప్రకరణములలోని విషయములే ప్రామాణ్యములుగా నంగీకరిం పఁదగిన వని చదువరులకు మనవి చేయుచున్నాఁడను.

నన్నెచోడకవిరాజశిఖామణి.

నన్నెచోడకవిరాజశిఖామణి కాలము నేను నిర్ణయించి నదే సరియైన దని చెప్పఁజాలను. శ్రీబుర్రా శేషగిరిరావుపం తులు ఎం. ఏ గారు పండ్రెండవశతాబ్దము మధ్య నున్నత్రిభువన మల్లచోడదేవుని చోడబల్లినిగా భావించి యతని జ్యేష్ఠపుత్త్రుఁ డైన నన్నెచోడుఁడే నన్నెచోడకవి యని సిద్ధాంతము చేసినారు కాని త్రిభువనమల్లుఁడు చోడబల్లి కాఁజాలఁడు. అదియును గాక త్రిభువనమల్లుని కొడుకైన నన్నెచోడుని తల్లి మాబలదేవి యని శాసనములం గన్పట్టుచున్నది. కుమారసంభవమున దన తల్లి శ్రీసతి యని నన్నెచోడకవి చెప్పుకొనియున్నాఁడు. కుమా రసంభవకృతిపతి యైన జంగమ మల్లికార్జునుఁడు బ్రహ్మచారిగా

వర్ణింపఁబడియె ననియు, నేను పేర్కొనిన గురు మల్లికార్జున పండితారాధ్యుఁడు గృహస్థుఁడు గావున కుమారసంభవకృతిపతి కాఁజాలఁ డనియు, ఆజంగమ మల్లికార్జునుఁడు కాలాముఖమత మునకు సంబంధించినవాఁ డనియు, అతఁడు కదంబలూరు కన్నడ శాసనములో నుగ్గడింపఁబడె ననియు, అతనిపేర కుంభకోణ ములో నొకమఠము కట్టఁబడిన దనియు, అతఁడు నన్నెయభట్టా రకునకుఁ బూర్వపువాఁ డనియు, శ్రీయుత మానవల్లి రామకృ ష్ణకవి ఎం. ఏ. గారు వాదించుచున్నారు. మఱియు కుమారసం భవములో,

“శా. భర్గుం డంతక వాహినుల్కరహతిన్ భంజించు నల్లిమ్మెయిన్
దర్గంగా రథపత్రముల్ విఱిగి వేదండాంకురానీకముల్
నుర్గాడన్ భటకోరకంబు లలరన్ నూత్నాశ్వపుష్పౌఘముల్
మర్గింతుక్ బరసైన్యపద్మవనముం మద్బాణవర్షంబునన్”

అనుపద్యములో “తర్గంగా, నుర్గాడన్, మర్గింతున్” అని భార తములో లేనిప్రయోగముల వంటిప్రయోగములు గలవనియు,

“క్రౌంచపద వృత్తము:—

చుంచుల నాస్వాదించుచు లేఁదూండ్లకరువు ప్రియులకు
నలరుచు మైరో
మాంచలములోలింగంచుకితంబై వొడమఁగ నడరుచుఁ
బులినములం గ్రీ

డించుచు సంభాషించుచుఁ బ్రీతిం బొలుచుచుఁ జెలఁగు
చుఁ బొలయు సముద్య
త్క్రౌంచగతులు వీక్షించుచు భాస్వజ్జ్వాలనుఁడు శరవ
ణాసనసికి వచ్చెన్”

అనువృత్తము భారతములోని క్రౌంచపదవృత్తలక్షణమునకు
ను, కవిజనాశ్రయము, లక్షణసారము మొదలగులక్షణగ్రంథ
ములలో నుదాహరింపఁబడిన క్రౌంచపదవృత్తలక్షణమునకును
విరుద్ధలక్షణము కలిగియున్న దనియు, నన్నయకుఁ బూర్వము
కర్ణాటకభాషలో నిట్టిక్రౌంచవృత్తములు గల వనియు,

“శా. ముక్తాముక్తఘనానురాగమదనస్మేరైకసంసేవ్యసం
త్యక్తాకర్షపదప్రభేదమతివిద్యాదేహశోభైకహా
భక్తాలంబకమంత్రతంత్రమయసద్భావస్థితైకస్పృశా
శాక్తేయో మునిచింత్యమానభరతానంతాపహా సద్యశా”

అనుచక్రబంధములో కృతికర్త, కృతిపతులనామములు గానరా
వనియు, పదునొకొండవశతాబ్దమున కీవల చక్రబంధములలో
నవశ్యముగాఁ గృతిపతియొక్కయు, కవియొక్కయు నామము
లుండుట యాచారమై యున్న దనియు, కాఁబట్టి నన్నయకుఁ
బూర్వమునం దిట్టియాచార మున్న దనియు,

నన్నయకుఁ బూర్వము ముప్పదియా ఱలంకారములు
మాత్రమే కల వని భామహుఁడు దండి మొదలగువారు పేర్కొని

రనియు, అట్లే నన్నెచోడుఁడు కూఁడ తనకుమారసంభవమున ముప్పదియాఱలంకారములఁ జేర్కొనియున్నవాఁ డనియు,

కాఁబట్టి పైహేతువులచేత నన్నెచోడకవి నన్నయభట్టారకునకుఁ బూర్వుఁ డని చెప్పుచున్నారు. ఇప్పటి కీవిషయమున నా కేసిద్ధాంతమును స్థిరపడియుండలేదు. ఇంకను బరిశీలింపవలసియున్న దని నాయభిప్రాయము.

కాకతి రుద్రాంబవిషయము.

కాకతి రుద్రాంబ కాకతిగణపతిదేవచక్రవర్తి కూఁతురు కాని భార్య కా దని మల్కాపురశాసనముం బట్టి సిద్ధాంతపఱిచి యున్నాను. మల్యాల గుండయ దండనాథుని బూదుపూరు శాసనములోఁ గూడ రుద్రదేవుఁ డనుపేరితో రాజ్యముచేసినరుద్రాంబిక గణపతికూఁతు రనియె యీక్రిందిశ్లోకములలో సూచింపఁబడియెను.

"తస్యాతిశస్యః క్షితిపోషదక్షస్సదా స్వకె()ర్మణి ధర్మమూలె।
సుతస్సమాసీ దసమానభూతి ర్మ్యావల్లభః శ్రీగణపాభిధానః.
శత్రూ నాశు పిపేష వీరనిరతా స్బంధూ న్నృపో పాత్మనో
దారే ష్వేవ తుతోష నిత్యవిలస స్సీ త్యోస్మిమే సాక్షిణీ
సౌందర్యం చ ముమోష శంబరరిపో ర్విశ్వం వివేష త్విషా
(స) ద్ధర్మం విశిశేష యః పరహితం తోషా దియేష ప్రభుః॥
త్వద్రాజభువి సద్భద్రముద్రే రుద్రమహీపతౌ
అస్మి న్విస్మితవిక్రాంతౌ గుర్వీ ముర్వీ మ్ప్రిశాసతి."

వెలుగోటివారివంశచరిత్రము.

శ్రీ వేంకటగిరిసంస్థానాధీశ్వరులైనమహారాజశ్రీ శ్రీమహారాజా గోపాలకృష్ణయాచేంద్ర బహాదుర్ కె. సి. ఐ. ఇ. వారు నా ప్రార్థన నంగీకరించి వెలుగోటివారివంశచరిత్రముయొక్క ప్రతి నొక్కదానిని దయచేయఁగా వందనపూర్వకముగా స్వీకరించి యామూలాగ్రముగాఁ బఠించితిని. అందు చరిత్రబద్ధములు కాని విషయము లనేకము లుండుటచేత నాయభిప్రాయభేదమును తెలుపవలసివచ్చినది. అందులకు మిక్కిలి చింతించుచున్నాను. చరిత్రమునందు వారివంశవిషయమై నేఁ జేసినసిద్ధాంతములను సహేతుకముగా దోషము లని నిరూపించినయెడల వానిని దీని కనుబంధముగాఁ బ్రకటింతును.

రాచకొలమువారు.

ఈచరిత్రమును జదివినప్పుడు వర్తమానకాలమున నాంధ్రదేశమునందు క్షత్రియు లనియు, రాజపుత్రు లనియు వ్యవహరింపఁబడుచున్న రాచవారు బలిజ, కమ్మ, వెలమ, రెడ్డి తెగలలో నుండి యేర్పడినయొకప్రత్యేకకుల మని బోధపడఁగలదు. వీరి ప్రాచీనులు శాసనములలోఁ జతుర్థకులమువార మని చెప్పుకొని యున్నారు. ఇయ్యది నేను తెచ్చిపెట్టినకల్పనము కాదు. వీరి ప్రాచీనులు జనరంజకముగాఁ బరిపాలనము చేసి రాజు లనిపించుకొన్నట్లు శాసనములు ఘోషించుచున్నవి. అట్టిరాజుల యొక్కయు వారిబాంధవవర్గముయొక్కయు సంతతివా రగుటం

జేసి రాచవా రయిరి. ఇక్కాలమునందు వీరిని రాజపుత్రు) లనుట ధర్మ మగును. ఉత్తరదేశమునందలి రాజపుత్రులును వీరివలెనె చతుర్థకులమునుండి వచ్చినవారే యగుటచేత నీరాచవారు వర్ణమునందుఁ దాము తక్కువవార మనియు, ఉత్తర దేశపురాజపుత్రు) లెక్కువవా రని చింతింప నక్కఱ లేదు. ఇట్లని యొరులు వీరిని నధిక్షేపింపరాదు. గుణకర్మములచేత వర్ణవిభాగ మేర్పడినది కాని వర్ణాశ్రమధర్మము లేర్పడుటకుఁ బూర్వము నందఱును సమానులే యని యెఱుంగవలయును.

చరిత్రసాధనములు.

ఈచరిత్రరచనమునందు నాకు విశేషముగాఁ దోడ్పడినవి శాసనములు, ప్రబంధములు. శాసనములు ఇండియన్ అంటిక్వేరీ, ఎపిగ్రాఫికా ఇండికా, ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారములో మెకంజీ, ఎల్లియాట్, మొదలగువారిచే భద్రపఱుపఁబడిన "లోకల్ రికార్డ్సు" అను సంపుటములలోనుండి గ్రహింపఁబడినవిగా నెఱుంగవలయును. కొన్నిశాసనములు శ్రీమానవల్లి రామకృష్ణకవి, ఎం. ఏ. గారు దయచేసినారు. ఈచరిత్రరచనమునందు వీరిసాహాయ్యము నాకుఁ బ్రధానమైనదిగా నున్నది గావున వీరికి నేను మిక్కిలి కృతజ్ఞుఁడనై యుండవలయును. రావుబహాదరు వి. వెంకయ్యా. ఎమ్.ఏ.గారు ఇండియన్ అంటిక్వేరీలో వ్రాసినదానిని నాధారముగాఁ జేసికొని నెల్లూరు శాసనసంపుటములను ఆంధ్రప్రబంధములను బరిశీలించి నెల్లూరు

చరిత్రమును వ్రాసినాఁడను. కాకతీయులచరిత్రరచనమునందు శాసనపరిశోధకులగు రావుసాహెబు హెచ్. కృష్ణశాస్త్రి బి.ఏ. గారి యనుమకొండశాసనవ్యాఖ్యానము గూడ తోడ్పడినది.

పల్నాటివీరులను గూర్చిన చరిత్రము ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారములోని ద్విపదప్రబంధములను జదివి యందలి కథాసారమును గ్రహించితిని. మనోహరముగా నుండుటకై శ్రీయుతులైన అక్కిరాజు ఉమాకాంతము గారు విశేషపరిశ్రమ చేసి వ్రాసిన యుపోద్ఘాతముతోఁ గూడినపల్నాటివీరచరిత్రములోని బాలచంద్రయుద్ధభాగమునుండి ద్విపదపంక్తుల నచ్చటచ్చట నుదాహరించుచు వచ్చినాఁడను. మఱికొన్ని భాండాగారములోని ప్రతులనుండి గ్రహించితిని. ఉమాకాంతముగారు ప్రకటించినభాగము శ్రీనాథవిరచితమైనగ్రంథములోనిదియేనా యని యొకగొప్పసందేహము కలుగుచున్నది. ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారములోని ప్రతులయోమయావస్థలో నున్నవి. రావువంశీయచరిత్రముయొక్క ప్రతిని శ్రీబొద్దికూరపాటి వేంకటరంగమునాయఁడు గారు దయతో నా కొసంగిరి. ఈగ్రంథమును రచించినవారు కీర్తిశేషు లయిన గురజాడ శ్రీరామమూర్తిపంతులుగారు. ఈగ్రంథకర్తల కందఱకును కృతజ్ఞుఁడనగుచున్నాఁడను.

ఈచరిత్రములోఁ బ్రకటించిన దేవాలయపటములను ఓరుగల్లునుండి పంపిన నామిత్రులగు శ్రీయుత మాడపాటి

హనుమంతరావుపంతులుగారికి గృతజ్ఞతావందనములు చెప్పు చున్నాను.

మఱియు నీ చరిత్రమును ముద్రించెడి శ్రీ జ్యోతిష్మతీ ముద్రాశాలాధికారులును విద్వత్కవిసింహులు నైన బ్రహ్మశ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రులవారు శాసనములలోని యనేక సందిగ్ధాంశములను దెలిపియు, అపరిశుద్ధములై యున్న శ్లోకములను దిద్దఁదగినట్లు దిద్దియు, వానిభావములను దెలిపియు ననేకవిధములుగాఁ దోడ్పడినందులకును నేను గ్రంథమును త్వరగా ముగింపక కాలయాపనము చేయుచున్నను ఓపిక వహించి గ్రంథమును ముద్రింపఁ జేసినందులకును, వారికిని, శాసనములం జదువుటయందుఁ దోడ్పడిన బ్రహ్మశ్రీ చెన్నాప్రగడ భానుమూర్తి పంతులు బి. ఏ. గారికిని మనఃపూర్వకములైన యనేకవందనము లాచరించుచున్నాఁడను.

చెన్నపురి. }
30-5-12 }

ఇట్లు విధేయుఁడు.
చిలుకూరి వీరభద్రరావు.

వి ష య సూ చి క.

మొ ద టి ప్ర క ర ణ ము.

రెండవ ప్రకరణము.

మూఁడవ ప్రకరణము.

నాల్గవ ప్రకరణము.

అయిదవ ప్రకరణము.

ఆఱవ ప్రకరణము.

ఏడవ ప్రకరణము.

పదియవ ప్రకరణము.

పదునొకండవ ప్రకరణము.

పండ్రెండవ ప్రకరణము.

పదమూఁడవ ప్రకరణము.

పదునాలుగవ ప్రకరణము.

ద్రావిడాంధ్రదేశములు పూర్వచాళుక్య చోడ సామ్రాజ్యమునకును, కళింగోత్కలములు కళింగ గాంగ సామ్రాజ్యమునకును, లోఁబడి యుండినవి. ఆంధ్రభారతకృతిపతి యగు రాజరాజవిష్ణువర్ధనుని తనయుఁడును చాళుక్య చోడచక్రవర్తియు నగు మొదటికులోత్తుంగచోడదేవుని చరిత్ర మాంధ్రదేశమునకు సంబంధించినంతవఱకు నాంధ్రులచరిత్రములోని ప్రథమభాగమున సవిస్తరముగాఁ దెలిపి యున్నాఁడను.1

ఇతఁడు క్రీ. శ. ౧౦౭౦ మొదలుకొని ౧౧౧౮ వ సంవత్సరమువఱకుఁ బరిపాలనము చేసెను. ఇతఁడు శివభక్తుఁడై శైవమతాభినివేశపరవశుఁడై శివాలయములను బెక్కింటిని నిర్మించి ప్రఖ్యాతినొందినను, పరమతసహనము లేనివాఁ డని చెప్పుదురు. ఆకాలమునందలి బ్రాహ్మణు లప్పటికే శివుని దైవముగా నంగీకరించినవా రగుటచేత నీతఁడు బ్రాహ్మణద్వేషి గాక యుండెను. ఆకారణముచేత నీతనికాలమున బ్రాహ్మణమతము వర్ధిల్లుచుండె నని చెప్పవచ్చును. ఆకాలముననే ఆర్యబ్రాహ్మణమత మనేక సంస్కారములను బొందెను. దక్షిణాపథమునకు వచ్చిన యార్యబ్రాహ్మణులు ద్రావిడులతోడి సంపర్కమువలన శివారాధన మవలంబించినవా రయినను వారికిఁ గర్మప్రధాన మైనవైదికమతమే ప్రధానమతముగా నుండెను. ఈమతమును బ్రకాశింపఁజేసినవాఁడు కుమారిలభట్టు. ఈ వైదికమతోద్ధారకుని చరిత్రమును సంగ్రహముగా నాంధ్రులచరిత్రములోని ప్రథమభాగమునఁ దెలిపి యున్నాఁడ గావున, నిచ్చట మఱలఁ దెలుప లేదు.2 కుమారిలభట్టుచేఁ బ్రకాశింపఁజేయఁబడిన కర్మప్రధాన మైనవైదికమతము నానాఁట వర్ధిల్లుచుండినను, కుమారిలభట్టుయొక్క ప్రతిపక్షు లయిన జైనబౌద్ధమతాచార్యులతో వాగ్వాదములు సలిపి విజయము గాంచినను, ప్రజాపాలనముసేయు మహారాజులను వశులనుగఁ జేసికొని యెన్నివిధములుగా జైనులను బాధించి హింసించినను, అతనిచే బోధింపఁబడిన మతము ప్రజారంజకముగ నుండక పోయెను.

---

1. ఆంధ్రులచరిత్రము; ప్రథమభాగము. ౩౦౯-౩౨౪ పుటలు.
2. ఆంధ్రులచరిత్రము; ప్రథమభాగము. ౨౪౭ - పుట.

వైష్ణవ మతము.

దక్షిణహిందూస్థానమునందు భక్తిప్రధాన మైనవైష్ణవమతము శఠకోపుఁడు, నాథముని, పుండరీకాక్షుఁడు, రామమిశ్రుఁడు, యామునాచార్యుఁడు మొదలగు పరమభాగవతోత్తములచే బోధింపఁబడు చుండుటచేత తక్కువ జాతివారనేకులు వైష్ణవభక్తాగ్రేసరులై యున్నతస్థితికి వచ్చి భాగవతులచేఁ బూజింపఁబడుచుండిరి. అయినను వైష్ణవమతముకూడ రామానుజు లవతరించువఱకు కర్మప్రధాన మైనవైదికమతమునుగాని, వైరాగ్యప్రధాన మైనశైవ మతమునుగాని, మించి విశేషవ్యాప్తిఁ జెందియుండలేదు.

శంకర మతము.

గౌతమబుద్ధుని తరువాత మతసంస్కర్తలలో జగత్ప్రఖ్యాతి నొందిన శంకరుఁ డెనిమిదవశతాబ్దాంతమున మలయాళదేశములోని కాలడి యనుగ్రామంబున నొక నంబూద్రిబ్రాహ్మణ కుటుంబమున నవతరించి బాల్యముననే వేదవేదాంతాది విద్యలనెల్ల గ్రహించి బ్రహ్మచర్యమునుండియే సన్న్యాసియై మహాతత్త్వవేత్తయై వ్యాసకృత వేదాంతసూత్రములకును, దశోపనిషత్తులకును, భగవద్గీతలకును మహాభాష్యములను వ్రాసి, ఆసేతుహిమాచల పర్యంతమును సంచారముచేసి, అద్వైతసిద్ధాంతమును బోధించుచు, పరమతఖండనమును స్వమతమండనమును జేయుచు, ధర్మవ్యవస్థకై భరతఖండంబున నుత్తర హిందూస్థానమున బదరీకేదారములోను, దక్షిణహిందూస్థానమున శృంగేరిలోను, పూర్వహిందూస్థానమున జగన్నాథములోను, పశ్చిమహిందూస్థానంబున ద్వారావతిలోను, నాలుగు ప్రధానమఠముల నేర్పఱిచి శంకరపీఠములను స్థాపించి, జగద్విఖ్యాతి గాంచెను. ఇతనిచే రచియింపఁబడిన సూత్రభాష్యమును, ఉపనిషద్భాష్యమును, గీతాభాష్యమును, ప్రస్థానత్రయ మందురు. హేతువాదమున నీ గ్రంథమును మించినది మఱియొక్కటి గానరాదని కొందఱు తత్త్వవేత్తల యభిప్రాయము. ఇతఁడు బౌద్ధదర్శనములోని సిద్ధాంతములను బెక్కింటిని సంగ్రహించియు, బుద్ధుఁడు విష్ణువుయొక్క యవతార

మని వచించియు, బౌద్ధులను బెక్కండ్రను పౌరాణిక హిందూమతావలంబకులనుఁ జేసె నని చెప్పుదురు. ఇతఁడు పౌరాణికమతములతోఁ జాలవఱకు సమాధానపడి తనమతమును మెల్లమెల్లగ వ్యాపింపఁజేసి కృతకృత్యుఁడయ్యెను. ఇతఁడు రాజాధి[illegible]జులను వశులనుఁ జేసికొని బౌద్ధులను హింసించె నని చెప్పెడికథ లెంతవఱకు విశ్వసనీయములో మనమిప్పుడు నిర్ధారణచేయఁజాలము కాని, హిందూదేశమున బౌద్ధమతవినాశమునకుఁ గొంతవఱ కితఁడు కారణభూతుఁడై యుండవచ్చుననిమాత్రము మన మూహింప వచ్చును. ఇతఁడు కుమారిలభట్టు బోధించిన వైదికమతమునుగూడ నిరసించినవాఁడు. ఈమహాసంస్కర్త ముప్పదిరెండు సంవత్సరములు జీవించి బదరీకేదారములో ముక్తిగాంచె నని చెప్పుదురు. ఇతఁడు బోధించిన యద్వైత తత్త్వమును వైదికమతావలంబకు లయినబ్రాహ్మణు లనేకు లంగీకరించిరి. పదునొకొండవ శతాబ్దాంతమునను పండ్రెండవశతాబ్ద ప్రారంభమునను యాదవప్రకాశులను నద్వైతసన్న్యాసి యొకఁడు కాంచీనగరమునందు నద్వైతమతబోధనలను గావించుచు మహాప్రఖ్యాతి గాంచుచుండెను.

కాంచీనగరము.

అంతకుఁ బూర్వము జైనబౌద్ధమతాచార్యులకు సయితము ప్రధానస్థలముగా నుండిన యీకాంచీనగరము, పదునొకొండవ శతాబ్దమునాఁటికి బ్రాహ్మణాధీనమై వైదికవిద్యాబోధకస్థానమై, బ్రాహ్మణమతములకుఁ బట్టుకొమ్మయై, దక్షిణహిందూదేశమున విద్యాధికారస్థానమును వహించిన నగరముల నన్నిఁటినతిశయించి యొప్పారుచుండుటచేత నెక్కడెక్కడనుండియో బ్రాహ్మణవిద్యార్థు లనేకులు విచ్చేసి ప్రసిద్ధు లయిన యుపాధ్యాయులకడ విద్యాభ్యాసమును జేయుచు వేదవేదాంతాది విద్యారహస్యముల నేర్చుకొనుచునుండిరి. మతబోధకు లనేకు లామహానగరమునకు వేతెంచి నేర్పుమీఱ మతబోధనలు గావించుచుండిరి. అట్టివారిలో యాదవప్రకాశులను సన్న్యాసి యొకఁడు. ఇతని ప్రసిద్ధిని విని దూరస్థలములనుండి విద్యార్థు లనేకులుఁ వచ్చి

శుశ్రూషఁ జేయుచు విద్యాభ్యాస మొనర్చుచు నుండిరి. అట్టివారిలో వైష్ణవమతోద్ధారకుఁడును మహాసంస్కర్తయు నగు రామానుజాచార్యుఁ డొకఁడు.

రామానుజాచార్యుఁడు.

శ్రీవైష్ణవమతము.

ఇతఁడు ద్రావిడదేశములోని భూతపురి యను నామాంతరము గల శ్రీపెరుంబూదూ రను గ్రామంబున ఆసూరికేశవసోమయాజి యను బ్రాహ్మణునకును, కాంతిమతి యను భార్యకును, శాలివాహనశకము ౯౪౦ దియగు పింగళసంవత్సర చైత్రశుద్ధపంచమీ గురువారమున నార్ద్రానక్షత్రయుక్త శుభలగ్నమునందు జనించెను.[1] ఆళవందా రను నామాంతరముగల సుప్రసిద్ధవైష్ణవమతాచార్యుఁ డగు యామునాచార్యుని శిష్యవర్గములోనివాఁ డగు శ్రీశైలపూర్ణుఁ డితని మేనమామ. రామానుజుఁడు తన పినతల్లియగు ద్యుతిమతికిని కమలాక్షభట్టునకును జనించిన గోవిందభట్టుతోడఁ గాంచీపురమునకుఁ బోయి యాదవప్రకాశునికడఁ జేరి తన ప్రజ్ఞావిశేషముచేతను, మేధాసంపత్తిచేతను, అత్యల్పకాలములోనే వేదాంతవిద్యారహస్యముల నన్నిటిని గ్రహించి గురుబోధమును ధిక్కరించి శంకరుని యద్వైతసిద్ధాంతమును నిరాకరించి విశిష్టాద్వైతసిద్ధాంతబోధము మొదలుపెట్టి గురువుతో మతసిద్ధాంతవాదములు కావించి యాతని వైష్ణవభక్తాగ్రేసరునిగాఁ జేసి తుదకు గురువునకే తాను గురువై యతనిచేఁ బూజింపఁబడె నని వైష్ణవమతగ్రంథములు ఘోషించుచున్నవి. ఇట్లు రామానుజుఁడు శంకరునిమతమును భక్తిప్రపత్తులు లేని కట్టి జ్ఞానమువలన ముక్తిలేదనియు, ప్రపంచము మిథ్యకాదనియు, ముక్తిసమయమున జీవుఁ డీశ్వర స్వరూపము కలవాఁ డయినను బూర్ణముగ నీశ్వరస్వరూ

---

1. క్రీ. శ. ౧౦౧౭ దవ సంవత్సర మగుచున్నది. ఇది సరియైనదిగఁ గనఁబట్టును. ఇది చర్చింపఁ దగిన విషయము.

పము సంభవింపదనియును, ఖండించుచు భక్తివిధానమున శంఖచక్రగదాధారియు గరుడవాహనారూఢుఁడు నగు లక్ష్మీపతియే సర్వేశ్వరుఁ డనిబోధించుచు వచ్చెను. చోడచక్రవర్తి శంకరమతావలంబకుఁ డగుటవలన రామానుజుని మతబోధము సరిపడకుండెను. ఈచోడచక్రవర్తి యాంధ్రభారతకృతిపతియైన రాజరాజనరేంద్రుని కుమారుఁ డగు కులోత్తుంగచోడదేవుఁడే గాని యన్యుఁడు గాఁడు. ఇతఁడు శైవభక్తుఁ డగుటవలనఁ దన రాజ్యమునందలి ప్రజలెల్లరును శివునే దైవముగా నంగీకరింపవలసిన దని ప్రకటింపించెను. అందులకు రామానుజునిశిష్యులు నిరాకరించిరి. అందుపైఁ జక్రవర్తి కాగ్రహము జనించి రామానుజునిబట్టి తనయొద్దకుఁ గొనిరమ్మని భటుల కుత్తరవు చేసెను. పరమమాహేశ్వరాచారభక్తిపరుఁ డైన చక్రవర్తియాజ్ఞను శిష్యవర్గముచే రామానుజుఁడు విని మాఱువేషముతో వెంటనే కాంచీపురమును విడనాడి హొసలరాజుచేఁ బరిపాలింపఁబడు గాంగవాడిదేశమునకుఁ బాఱిపోయెను.

విఠలదేవరాయలు.

అప్పుడు విఠలదేవరాయలు గాంగవాడిదేశమును బరిపాలనము చేయుచుండెను. ఇతఁడు క్రీ. శ. ౧౧౦౬ వ సంవత్సరమున రాజ్యాధిపత్యము వహించినటులఁ గన్పట్టుచున్నది.[1] ద్వారసముద్రము లేక హాలెవీడు రాజధానిగ హొసలబల్లాలరాజులు గాంగవాడిదేశమును బరిపాలించుచుండిరి. వీరు మొదట జైనమతావలంబకులుగ నుండిరి. ఈబల్లాలరాజైన విఠలదేవరాయలు పశ్చిమచాళుక్యచక్రవర్తి యగు యాఱవవిక్రమాదిత్యునికి సామంతులుగ నుండిన మహామండలేశ్వరులలోఁ బరాక్రమవంతుఁడుగను బ్రసిద్ధుఁడుగ నుండెను. రామానుజుఁడు తనశిష్యవర్గముతో నీతనిరాజ్యమునఁ బ్రవేశించి జనులకు మతోపదేశమును జేయుచు రాజధానీనగరమునకు వచ్చి కొంతకాల మచ్చటనే నివసించి యుండెను. అప్పు డాదేశపురాజు

1. The Making of Mysore by S. Krishna swamy Aiyangar, M. A., p. 14.

కొమార్తను బ్రహ్మరాక్షసుఁడు పట్టుకొని వేధించుచుండెను. అందువలన నా రాజపుత్త్రిక దిగంబరయై పిచ్చిపట్టినదానివలెఁ దిరుగుచుండె నఁట. జైనమతగురువు లెందఱో చికిత్సలు చేసినను ఆ బ్రహ్మరాక్షసుఁడు విడఁడయ్యెను.

రామానుజుఁడు బ్రహ్మరాక్షసుని పాఱఁదోలుట.

రామానుజుని మాహాత్మ్యము తనశిష్యుఁ డగు తొండనూరునంబి వలన రాజభార్య శాంతలదేవి విని, రాజుతోఁ జెప్పఁగా నతఁడు "మనపుత్త్రికి మనస్స్వాస్థ్యమును గలిగించి యెప్పటిస్థితికి రామానుజుఁడు గొనివచ్చె నేని యతఁడే మనకు దైవము, అతఁడే ప్రభువు, అతఁడే గురువు." అనిచెప్పి రామానుజునికి వార్త నంపించెను. రాజులయాశ్రయము మొదట రామానుజుని కంతగా నిష్టములేకపోయెనఁట గాని, మతవ్యాపనమునకు రాజుయొక్క సాహాయ్యమత్యావశ్యక మని శిష్యులు ప్రార్థించుటచేత నంగీకరించి రామానుజుఁడు రాజాంతఃపురమునకుఁ బోయెను. అంతట రాజు తనరాణితోఁ బ్రత్యుత్థానముచేసి యతనికి నమస్కరించి లోనికిఁగొనిపోయి కూఁతును జూపెను. దిగంబరయైయున్న రాజపుత్త్రికపై రామానుజుని పాదతీర్థమును గుర్వాజ్ఞ శిరసావహించిన శిష్యుఁడొకఁడు ప్రోక్షింప నామెను బట్టియున్న బ్రహ్మరాక్షసుఁడు విడిచిపోయెనఁట. అంతట నామె మగవాండ్రయెదుటఁ దానాస్థితిలో నుండుటకు సిగ్గుపడి చివాలున లేచిపోయి వస్త్రాలంకరణభూషితురాలయి వచ్చి వారలకు నమస్కరించి నిలువంబడెనఁట. తల్లిదండ్రులు కొమార్తను జూచి పరమానందము నొంది రామానుజుఁడు నిజముగా నాదిశేషువయిన యనంతునియొక్క యపరావతారమే యని విశ్వసించి యాతనిమతమును స్వీకరించిరి. అంతట రామానుజుఁడు వారల నాశీర్వదించి విఠలదేవరాయనికి విష్ణువర్ధనుఁ డని నామకరణము జేసెను. ఇట్లు విఠలుఁడు నూత్నమతకవచమును దొడిగి నూత్ననామమును స్వీకరించి జైనులయెడ ననురాగమును విడిచి వర్తించుచుండ జైనులకు రామానుజునియెడ ద్వేష మగ్గల మయ్యెను.

జైనబౌద్ధమతముల నిర్మూలనము.

అంతట జైనులకును వైష్ణవులకును ఘోరకలహము ప్రారంభమై మతచర్చ లతిభయంకరము లయ్యెను. మహారాజగు విష్ణువర్ధనుఁడు వైష్ణవులపక్షమునఁ జేరినందున జైనులబల ముడిగిపోయెను. రామానుజుఁడు జైనమతాచార్యులను వాదమున గెలిచెనఁట. వైష్ణవపక్షపాతియై విష్ణువర్ధనుఁడు ౭౨౦ జైనదేవాలయములను నాశనముచేసి అదివఱకా దేవాలయముల పోషణార్థము దానముచేసిన మడులు మాన్యము లూడఁబెఱికికొని వైష్ణవదేవాలయముల కైంకర్యాదుల కొసంగెను. విష్ణువర్ధనుఁడు బేలూరిలో చెన్నిగనారాయణుని, తలకాడులో కీర్తినారాయణుని, గడగులో విజయనారాయణుని, హరదనహళ్లిలో లక్ష్మీనారాయణుని, మఱియొకచోట మఱియొకనారాయణుని ప్రతిష్ఠింపించి, తొండనూరిలో తిరుమలసాగర మనుపేర నొకచెఱువు త్రవ్వించి జైనదేవాలయముల ఱాలతో చీలలు గట్టించి చెఱువుగట్టుక్రింద రామానుజకూటమును నెలకొల్పి భక్తులపోషణార్థ మొకసత్రమునుగూడ నిర్మించెను. దొడ్డగురువనహళ్లి గ్రామమునకు మేలుకోట యనియు, తిరునారాయణపుర మనియు నామకరణము చేసెను. ఇత్యాది క్రీ-శ. ౧౧౧౭-వ సంవత్సరమున జరిగినదని శ్రామణబెలగోలస్థలపురాణమువలనఁ దేటపడుచున్నది.[1] వైష్ణవమత మవలంబింపని జైనమతాచార్యు లనేకులు ఱాతిగానుగలలోఁ బెట్టి చంపఁబడిరి. పద్మగిరిలోఁ దిరుగఁబడిన జైను లనేకులు పైరీతిగానే సంహరింపఁబడిరి.[2] ఈ ఘోరప్రళయమునకు భయపడి జైనమతావలంబకు లనేకులు తప్తముద్రాధారణమును గైకొని వైష్ణవు లయిరి. ఈ విషయములు స్థలపురాణములలోను వైష్ణవమతగ్రంథములలోను వ్రాయఁబడినవి. ఇట్లని పై గ్రంథములలోఁ జెప్పఁబడియున్నను విష్ణువర్ధనుఁడు జైనులసంబంధమును విడిచిపెట్టినట్లు శాసనముల వలనఁ దెలియలేదు. వైష్ణవమతావలంబకుఁ డనిచెప్పఁబడిన విష్ణువర్ధనుఁడు

1 The Indian Antiquary, Vol II, May, 1873.

2 Life And Teachings of Sri Ramanuja by C. R. Srinivasa Aiyengar B. A., p. 215.

హాలెబీడులోని జయంగొండేశ్వర శివాలయమునకు శ్రీ-శ. ౧౧౨౧-వ సంవత్సరములో భూదానము చేసినట్లుగ విరూపాక్షపురములోని యొక శాసనమువలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. కేతమల్లుఁ డను వర్తకుఁడొకఁడు ౧౧౨౧ వ సంవత్సరమున విష్ణువర్ధన హోయసలేశ్వరుఁ డను పేర నొక శివాలయమును గట్టించెను. మఱియు నీతనిపంచప్రధానులలోఁ గొందఱు జైనమతాభినివేశ పరవశులుగఁ గన్పట్టుచున్నారు. ఇంతియగాక ౧౧౨౩-వసంవత్సరమున జైనమతావలంబినియగుతనభార్యకు నొక గ్రామము నీయఁగా నామె దానిని ౨౦౦ బ్రాహ్మణులకు విభాగించి యిచ్చెనఁట! ఆ సంవత్సరముననే యతనిభార్య శాంతలదేవి శ్రావణబెలగోల గ్రామములో గంధవారణమనుబస్తిని గట్టించెను. మఱియు ౧౧౨౫-వవ సంవత్సరమున మహోపాధ్యాయుఁడును తార్కిక చక్రవర్తియు జైనుఁడు నగుశ్రీపాలుఁ డను వానికి భూదానముచేసెను. ౧౧౨౭ వ సంవత్సరమున యాదవపుర మను మేలుకోటలో చాముండికొండపై నుండు మఙ్బలతీర్థమునకు (శివాలయములోని యొక భాగముకాఁబోలు) దానశాసనము వ్రాయించెను. విష్ణువర్ధనుని కుమారుండును, జ్యేష్ఠపుత్త్రికయగుహరియలె యనువామెయు, ఆమె చెల్లెండ్రును జైనులనియే చెప్పఁబడుచున్నారు. మఱియుఁ దలకాడు ముట్టడించి వశపఱుచుకొని శైవులయిన చోడచక్రవర్తులచే నాశనముచేయఁబడిన జైనదేవాలయములు పెక్కింటిని పునర్నిర్మాణము చేసిన వాఁడును విష్ణువర్ధనుని సైన్యాధ్యక్షుఁడును, మహాయోధుఁడు నగు గంగరాజు జైనులకు జైనమతమునకు మాత్రమే గాక రాజునకును గొప్ప ప్రాపుగ నుండెనని చెప్పఁబడి యున్నది. ౧౧౩౩-వ సంవత్సరమున సైన్యాధిపతి యగుగంగరాజు మరణమునొందఁగా వాని కొమారుఁడు బొప్పరాజు హాలెబీడులో తండ్రి జ్ఞాపకార్థము ద్రోహఘరట్ట మను జినాలయమును నిర్మించెను. ఈ ప్రతిష్ఠాపనకాలమునందు నయకీర్తి యను జినాచార్యుఁడు దివ్యప్రసాదమును రాజునకుఁ బంపఁగా వెంగాపురము నేలు మాసన్నపై దండెత్తిపోయి వానినోడించి విష్ణువర్ధనుఁడు మఱలివచ్చుకాలమున నడిత్రోవలో వానిరాణి లక్ష్మీదేవి ప్రసవించి కుమారునిఁ గన్న సమయమునఁ బ్రసాద మందెను. కాఁబట్టి

రాజు సంతోషపూర్వకముగా జైనమత గురువుల నాదరించి ప్రసాదమును స్వీకరించెను. జైనమతాచార్యుల శుభాగమనమునకు మిక్కిలి సంతోషించి తనకుమారునకు విజయనరసింహుఁ డని పేరుపెట్టి నూతన జైనాలయములోని దేవుని విజయపార్శ్వనాథుఁ డనవలసినదిగా నుత్తరువు చేసెను. హొసళేశ్వరుని మహాలయమునకు నెదురుగ నన్నూటనలువదిగజముల దూరములో నున్న యీ జైనాలయ మిప్పటికిని జైనయాత్రికులచే దర్శింపఁబడుచున్నది. ఇట్టి చరిత్రాంశములు విష్ణువర్ధనుఁడు జైనులను వధించె ననిచెప్పెడు స్థలపురాణగాథలను వైష్ణవమతగాథలను బూర్వపక్షము చేయుచున్నవి. క్రీ-శ. ౧౧౧౭వ సంవత్సరమున విష్ణువర్ధనుఁడు వైష్ణవమతమును స్వీకరించె నని హళెబీడులోని యొకశాసనము దెలుపుచున్నది. ఈ విషయము లన్నిటిని సమన్వయించుకొనుట కష్టసాధ్యముగ నుండును. ఏది యెట్లున్నను ఆకాలమున జైనులనేకులు వైష్ణవమతములోఁ జేర్చుకొనఁబడి రనుమాట సత్యము. జైనులను బౌద్ధులను మాత్రమే గాక, తక్కువతిజావారల ననేకులను వైష్ణవులను గావించెను.

రామానుజుఁడు-తిరునారాయణపురము- మాలమాదిగలు.

బౌద్ధులు వాదములందుఁ గెలువలేక క్రోధోన్మదులై విష్ణ్వాలయంబుల కపాయంబు లాపాదింప నుద్యుక్తు లయినప్పుడు రామానుజుఁడు మాలమాదిగలచే వారలంబట్టి జాతిగానుగలలోఁ బెట్టించి నిశ్శేషముగా నురుమాడించి తన కుపకారముచేసిన యీపంచములయెడఁ బ్రసన్నుఁడై ప్రతివత్సరంబునందును శ్రీనారాయణదేవుని మహోత్సవకాలమున నేడవదినంబుమొదలుకొని తొమ్మిదవ దినంబుపర్యంతంబు దినత్రయంబును వారలు దేవాలయములోని బలిపీఠము వఱకు కరుదెంచి కైంకర్యాదు లాచర్చి సేవించున ట్లాజ్ఞాపించె నని ఆచార్యరత్నహారము మొదలగు గ్రంథములలో వ్రాయఁబడినది.

రామానుజుఁడు తనకుమారుఁ డైన సంపత్కుమారునితో ఢిల్లీనగరము నుండి వచ్చునప్పుడు దారిదోపిడికాండ్రచే ముట్టడింపఁబడి చిక్కువడియున్న

కాలమున మాలల సాహాయ్యముచేఁ దా నపాయమునుండి తప్పించుకొన్నందులకుఁ బ్రత్యుపకారముగా మాలలకిస్వాతంత్ర్యము నొసంగె నని ప్రపన్నామృతమను గ్రంథమునందు వ్రాయఁబడినది. ఇట్టిస్వాతంత్ర్యము మేలుకోటలోమాత్రమేగాక బేలూరు శ్రీరంగ దేవాలయములలోఁగూడ సంవత్సరమున కొకమాఱు కలుగఁజేయఁబడినది. ఆకాలమునఁ బంచములు బ్రాహ్మణులను దాఁకినను బ్రాహ్మణు లపవిత్రత యని తలంపరఁట!1

రామానుజుని గ్రంథరచనము-మతవ్యాప్తి.

రామానుజుఁడుగూడ శంకరాచార్యునివలెనే వ్యాసవిరచిత బ్రహ్మసూత్రములకును, ఉపనిషత్తులకును, భగవద్గీతలకును, భాష్యములను వ్రాసెను. ఈ సంస్కర్తచే విరచింపఁబడిన బ్రహ్మసూత్రభాష్యమును శ్రీభాష్య మనెదరు. ఇతఁడు నయమునను భయమునను తనమతమును వ్యాపింపఁ జేసెను. ఇంతకుఁ బూర్వము శివస్థలముగా నుండిన తిరుమలదేవాలయము నాక్రమించుకొని విష్ణ్వాలయముగ మార్చెను. చోడచక్రవర్తి మరణమునొందినతరువాత శ్రీరంగము మొదలగు వైష్ణవక్షేత్రములకుఁ జని మతబోధ గావించుచుండెను. కులోత్తుంగచోడచక్రవర్తి కుమారుఁడు విక్రమచోడుఁడే తండ్రి మరణానంతరము రామానుజుని తనదేశమునకు రప్పించి యాదరించెను. ఈతని సంప్రదాయమును విశిష్టాద్వైత మనియెదరు. ఈసంప్రదాయమువారిని శ్రీవైష్ణవు లని చెప్పుదురు. ఈతఁడు బౌద్ధమతాచారములను బెక్కింటిని గ్రహించి తన వైష్ణవమతమునందుఁ జొప్పించి మతవ్యాపనము గావించెను. ఇతఁడు ౧౨౦ సంవత్సరములు ; జీవించి వైకుంఠపదవి కేఁగె నని చెప్పుదురు.

విక్రమాదిత్యుఁడు.

క్రీ.శ. ౧౧౧౮-వ సంవత్సరమున చోడచక్రవర్తి యగుకులోత్తుంగ చోడదేవుఁడు మరణమునొందెను. వేఁగిదేశమునకు రాజప్రతినిధిగ నుండిన

1 The Life and Teachings of Sri Ramanuja by C. R. Srinivasa Aiyangar, p. 224.

విక్రమచోడుఁడు ద్రావిడదేశమునకుఁ బోయి సింహాసన మెక్కెను. విక్రమచోడుఁడు వేంగిదేశమును విడిచిపెట్టినతరువాత నాతనికి దక్షిణమున బల్లాలరాజులవలనఁ జిక్కు లెక్కువైనందున వేఁగిదేశము విషయమై శ్రద్ధలేక యుండెను. ౧౧౨౦వ సంవత్సరమున పశ్చిమచాళుక్యుఁ డగు విక్రమాదిత్యుఁడు వేంగిదేశముపై దండెత్తివచ్చి వశపఱచుకొనియె నని యాంధ్రులచరిత్రము ప్రథమభాగమునఁ జెప్పియున్నాఁడను. ఇతఁ డాంధ్రదేశమును జయించి నాలుగయిదు సంవత్సరములు పరిపాలనము చేసెను. ఆ కాలమునందు విక్రమాదిత్యుఁడు, వెలనాటిచోడునికుమారుఁడును మహామండలేశ్వరుఁడు నగు వెలనాటి రెండవగొంకరాజును రాజప్రతినిధిగ నియమించెను. ఈపశ్చిమచాళుక్యచక్రవర్తి ౧౧౨౬-వ సంవత్సరమున మృతి నొందెను. చోడచక్రవర్తి యగు కులోత్తుంగుని మరణముతో చోడసామ్రాజ్యముయొక్కయు, విక్రమాదిత్యుని మరణముతో చాళుక్యసామ్రాజ్యముయొక్కయు, వైభవము క్షీణింప నారంభించెను. విక్రమాదిత్యునికిఁ బిమ్మట భూలోకమల్లుఁడు సింహాసనము నకు వచ్చెను. విక్రమాదిత్యుని మరణానంతరము వానికి సామంతులుగ నున్న మహామండలేశ్వరులలో నొక్కఁ డగు కాకతీయప్రోలరాజు ఆంధ్రసామ్రాజ్య భవననిర్మాణమునకై పునాదినుంపఁ బ్రయత్నించుచుండెను. ఇతని చరిత్రము మఱియొక ప్రకరణమునందుఁ దెలుపఁబడును; గావున నిచ్చట వివరింపలేదు. క్రీ. శ. ౧౧౨౭-వ సంవత్సరముననే విక్రమచోడుఁడు వెలనాటిని మఱల స్వాధీనము జేసికొన్నట్లు విక్రమచోడుని చేబ్రోలుశాసనమువలనఁ దెలియు చున్నది. అయినను ఆంధ్రదేశములోని పశ్చిమభాగమున నున్న మహామండ లేశ్వరు లందఱును పశ్చిమచాళుక్యచక్రవర్తులకే కప్పము గట్టుచుండిరి.

భద్రభూపాలుఁడు.

భువనైకమల్లునకుఁ గప్పముగట్టుచుండిన సామంత ప్రభువులలో నొక్కఁ డగు భద్రభూపాలుఁడు షట్సహస్రదేశ మనియెడు నాఱువేల నాటిని బరిపాలనము చేయుచుండెను. వీనికి రాజరాజమహారాజుఁ డనియు,

దశదిశాభరణాంకుఁ డనియు, నరేంద్రచతురాననుఁ డనియు, రాజబిరుదములు గలవు. ఇతఁడు రవికులశేఖరుం డని చెప్పఁబడుటచేతఁ దెలుఁగుచోడులలోని వాఁడై యుండవచ్చును. ఇతఁడు తెనుఁగునఁ బద్యకావ్యములువ్రాసి కవిరాజశిఖామణి, కవిబ్రహ్మ, అని పొగడ్తగాంచినవాఁడు. ఇతఁడు వ్రాసిన గ్రంథములలో నీతిశాస్త్రముక్తావళియును, సుమతిశతకమును మాత్రము గానిపించుచున్నవి.

కం. శ్రీవిభుఁడ గర్వితారి
క్ష్మావరదళనోపలబ్ధ జయలక్ష్మీ సం
భావితుఁడ సుమతిశతకము
గావించినప్రోడఁ గావ్యకమలాసనుఁడన్.

అని తన నీతిశాస్త్రముక్తావళిని ప్రారంభించెను. ఇతనికవిత కుమారసంభవమువలెఁ గఠినముగాక ద్రాక్షాపాకముగ నతిసరళముగా నుండుననియు, భావములు నూతనములై హృదయంగమములుగా నుండు ననియు నుడువుచు, బ్రహ్మశ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణయ్య ఎం. ఏ.గారు రెండుపద్యములను ఆంధ్రపత్త్రికయందు నుదాహరించి యున్నారు.1

ఉ. ఎత్తినకాలె కాని సిరి కెన్నఁడు నిల్చినకాల నిల్వఁగాఁ
జిత్తము లేదు గాన సిరిఁ జెందినవాఁడ పరోపకారమా
* యత్తతఁ జేయు మెవ్వరైనఁ బదంపడి వేఁడఁ గొందమన్
చిత్తమ కాని యిత్తమను చిత్తము పుట్టున యెట్టివారికిన్.

---

1. సాధారణనామసంవత్సర చైత్రశుద్ధప్రతిపత్ భానువాసరంబునఁ బ్రకటితం బయినయాంధ్రపత్త్రిక సంవత్సరాదిసంచిక ౧౯౯దవ పుటలో నీక్రింది రెండుపద్యము లుదాహరించి యున్నారు.

*. ఈపాదమున గణభంగము గానిపించుచున్నది.

చ. అలుకప్రతాపమిూఁగి యలవాలము బుద్ధిపరాపవాదముల్
పలుకుట ప్రోడ్డుపోక ప్రజబాధదలంపమి పెద్దప్రల్లదం
బలవువికారమొప్పు వినయంబుమహత్త్వముచేటుబోంకువా
గ్బలము జఘన్యులైన నరపాలురకుం బరపక్షభైరవా.

చాగి బేటరాజు.

బిరుదాంకరుద్రుఁ డను నామాంతరముగల చాగిబేటరాజు పల్నాటికి ప్రభువై భూలోకమల్లునకుఁ గప్పముగట్టుచుండెను. ఇతఁడు హైహయ వంశజుఁడు. ఈరాజు కామనూరుగ్రామవాస్తవ్యుఁడును ఋగ్వేదపద పాఠియునగు నొకబ్రాహ్మణునిచే మాధవి1పట్టణమున ప్రతిష్ఠింపఁబడిన త్రిమూర్తి (బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వర) దేవాలయమునకు శాలివాహనశకము ౧౦౫౧ సౌమ్యసంవత్సరమున (క్రీ.శ.౧౧౨౯—30) దానశాసనము వ్రాయించెను. ఈశాసనము వ్రాయఁబడిన నాగస్తంభముగూడ నాకాలమునందే ప్రతిష్ఠింపఁబడినది. ఈ శాసనములోని మొదటి రెండుశ్లోకములలో 'శేషుఁడు, వాసుకి, తక్షకుఁడు, కర్కోటకుఁడు, అబ్జుఁడు, మహాంబుజుఁడు, శంఖ ధరుఁడు, కులికుఁడు', అనెడు అష్టనాగములం గూర్చిన ప్రార్థన గలదు. పల్నాటిలోని మాచర్లగ్రామము (మాధవిపట్టణము) లోని చెన్నకేశవస్వామి దేవాలయములో మఱియొక నాగస్తంభముపై నింకొకశాసనము పంద్రెండవ శతాబ్ద ప్రారంభమునాఁటిది గలదు. ఆశాసనమునందును అష్టనాగములను గూర్చినప్రార్థనము గలదు. పల్నాటికి రాజధాని యగుమహాదేవీతటాకము2 నందు నొకానొక యాదిత్యునిచే నాదిత్యేశ్వర దేవాలయము నిర్మింపఁబడినది.

1. మాధవిపట్టణము తెనుఁగులో గురించిదస్థలమనియు, గురిజాల యని యుఁ జెప్పఁ బడుచున్నది.

2 మహాదేవీతటాకము మాదేవిచెఱువు, మాదేవిచెర్ల, మాచర్ల, యని చెప్పబడుచున్నది.

చంద్రకులమునందు జనించిన కార్తవీర్యార్జునుని వంశమునందుఁ బుట్టిన చాగి బేటరాజు నలువురుకుమారులలోను రెండవవాఁడగు వీరకాముని కొమారుఁడు బేటరాజు దీనికి భూదానము చేసియుండెను. ఈ యాదిత్యేశ్వరాలయమునకు దానశాసనములను వ్రాయించినవారిలో నొకానొక కన్నడ నాగిమయ్య కలఁడు. ఈశాసనములోని లిపిని వ్రాసినవారుకూడ కన్నడమువారె. శాసనముదిగువ వారినామములు కన్నడభాషలో వ్రాయఁబడినవి. ఈవిషయములు పశ్చిమచాళుక్యుల యధికారము కొంతకాల మీదేశమున వ్యాపించె ననిచాటుచున్నవి.

విశ్వబ్రాహ్మణులు.

మఱియు నీమాచెర్ల శాసనమునందు నింకొక విశేషవిషయము గలదు. ఆదిత్యేశ్వర దేవాలయమును నాగస్తంభమును నిర్మించిన శిల్పకారులు కొనియాడఁబడి యున్నారు. బ్రహ్మకుమారుఁడయిన విశ్వకర్మ యీశిల్పకారులకు మూలపురుషుఁడనియు, సూర్యుని మామగారనియు, విశ్వకర్మ తనయల్లుఁడైన సూర్యునికి కిరణములను విష్ణుచక్రము మొదలగు దివ్యాయుధములుగా మార్చెననియుఁ జెప్పఁబడినది. విశ్వకర్మవంశస్థు లయిన ప్రసిద్ధాచార్యులు కొందఱు పేర్కొనఁబడి, వారు శివలింగములను విగ్రహములను చేయుటయందును, వానివాని స్థానములను గుర్తెఱుఁగుటయందును, చతుర్విధము లయిన ప్రాసాదములను నిర్మించుటయందును, వాస్తుశాస్త్రములో నొకభాగ మగు క్షేత్రగణిత జ్ఞానమునందును, వారల వృత్తికి సంబంధించిన పెక్కువిషయములయందును నేర్పరులనియుఁ బ్రజ్ఞావంతులనియుఁ జెప్పబడి యున్నారు.

భూలోకమల్లుఁడు.

భూలోకమల్లుఁ డనునది బిరుదనామమే కాని నిక్కమైన పేరు గాదు. ఇతని మొదటి పేరు సోమేశ్వరుఁడు. పశ్చిమచాళుక్యచక్రవర్తులలో సోమేశ్వరనామమును వహించినవారిలో నీతఁడు మూఁడవవాఁడు. ఇతఁడు ౧౧౨౭ వ సంవత్సరము మొదలుకొని పదునొకొండు సంవత్సరములు అనఁగా ౧౧౩౮ వ

సంవత్సరములకుఁ బరిపాలనము చేసియుండెను. ఇతఁడు ద్రావిడాంధ్ర మగధ నేపాలరాజులను జయించి పొగడ్త గాంచె నని తెలియుచున్నది.1 ఇతఁడు సంస్కృతమున మానసోల్లాసము, లేక, అభిలషితార్థచింతామణి యను మహాగ్రంథమును రచించెను. ఇందు రాజధర్మములను గూర్చియు, ప్రజాధర్మములనుగూర్చియు, నానావిధవిషయములను గూర్చియు, వ్రాయఁబడియున్నది. అనఁగా.—రాజనీతి, రాజ్యాంగము, జ్యోతిషము, నవగ్రహఫలములు, భాషలు, శాస్త్రము, కావ్యము, సంగీతము, చిత్రలేఖనము, శిల్పచాతుర్యము, అశ్వశిక్ష, గజశిక్ష, శునకశిక్ష, మల్లయుద్ధము, మొదలగువానింగూర్చిన విశేషాంశములు గలవు. ఇట్టి మహాగ్రంథము నీతఁడు రచించుటచేతనే, సర్వజ్ఞభూపుఁ డనుబిరుదమును గాంచెను. ఇతఁడు సింహాసన మధిష్ఠించిన నాలుగవసంవత్సరమున నీమహాగ్రంథమును రచించెను. ఇతనికి తరువాత నీతనికుమారుఁడు జగదేకమల్లుఁడు ౧౧౩౮-దవ సంవత్సరమున సింహాసన మెక్కెను. ఇతఁడు పండ్రెండు సంవత్సరములు పరిపాలనము చేసెను గాని, యీతనికాలమునందలి విశేషాంశము లేవియు గానరావు.

త్రైలోక్యమల్లుఁడు.

జగదేకమల్లుని సోదరుఁ డగు త్రైలోక్యమల్లుఁడు శాలివాహనశకము ౧౦౭౦ది యగు ప్రమోదూతసంవత్సరమున సింహాసన మెక్కెను. ఈసోదరు లిరువుర పరిపాలన కాలమున వీరికి లోఁబడియుండిన మహామండలేశ్వరులు కొందఱు నిరంకుశాధికారులై పరాక్రమవంతులై వీరి యధికారమును ధిక్కరించిరి.

బిజ్జలుఁడు రాజ్యమాక్రమించుకొనుట.

కాలచుర్యుఁడును హైహయాన్వయుఁడు నగు బిజ్జలుఁడు చాళుక్యుల బలహీనతను దెలిసికొని, చాళుక్య సామ్రాజ్యము నాక్రమించు కొనఁగోరి తక్కిన మహామండలేశ్వరులతో మైత్రింబాటించి కృతకృత్యుఁ డయ్యెను.

1. Jour. B. B. R. A. S., Vol- XI., p. 268.

ఇతఁడు త్రైలోక్యమల్లుని యొక్క యుద్ధమంత్రిగను, దండనాయకుఁడుగను నుండెను. ఇతని ప్రయత్నమునను కొల్లాపుర మహామండలేశ్వరుఁ డగు విజయార్కుఁడును, మహామండలేశ్వరుఁడును త్రైలింగ్యసామ్రాజ్యస్థాపకుఁడునగు కాకతీయప్రోలరాజును, దోడ్పడి, ఇతనికి విజయమును సిద్ధింపఁ జేసిరి. కాకతీయప్రోలరాజు త్రైలోక్యమల్లుని ఓడించి యతని చెఱఁబెట్టి ౧౧౫౭వ సంవత్సరమున విడిచి పుచ్చెను. త్రైలోక్యమల్లుఁడు కళ్యాణపురమును విడిచిపెట్టి ధార్వాడ మండలములోని యన్నిగేరికిఁ బోయి కొంతకాలము వఱకు దానినే రాజధానిగఁ జేసికొనియెను గాని, యాతనిరాజ్యము మిక్కిలి క్షీణించిన దయ్యెను. క్రీ. శ. ౧౧౫౭ వసంవత్సరమున బిజ్జలుఁడు రాజ్యభారమును వహించినట్లు దెలుపుశాసన మొకటి కలదు గాని, శాలివాహనశకము ౧౦౮౪ (క్రీ. శ. ౧౧౬౨) వఱకు రాజబిరుదము లేవియును వహింపక మహామండలేశ్వరుండుగనే యున్నట్లు కన్పట్టుచున్నది. ఇతఁ డా సంవత్సరమున త్రైలోక్యమల్లునిపై దండెత్తిపోయి తాను స్వతంత్రరాజ నని ప్రకటింపించెను. త్రైలోక్యమల్లుఁ డను రెండవ తైలపదేవుఁడు అన్నిగేరి నుండి మఱి కొంత దక్షిణముగా వనవాసికిఁ బోయి యచ్చటనే నివసించుచుండెను.[1] ఇతఁడు క్రీ-శ. ౧౧౬౬-వ సంవత్సరమువఱకుఁ బరిపాలనము చేసినట్లుగఁ గానిపించుచున్నది.[2]

కాలచుర్యులు.

ఈ కాలచుర్యులు హైహయాన్వయులు. కార్తవీర్యార్జునుని సంతతివార మని చెప్పుకొను నొకతెగ రాజులు. వీరు చేదిదేశమును బరిపాలించుచుండిన యొక రాజకుటుంబమువారు. కల్యాణపురమును స్వాధీనము చేసికొని తైలపదేవుని తఱుమగొట్టిన బిజ్జలుఁ డీరాజకుటుంబములోని వాఁడే. హైహయాన్వయు లయిన యీ. చేదిరాజులు కాలంజరపురవరాధీశ్వరుల మని బిరుద

1. Jour. R. A. S., Vol. IV., p, 16.
2. P. S & O· C. Ins. No. 140.

శాసనము వహించుచుండిరి. కనుకనే బిజ్జలుఁడును ఆబిరుదమునే ధరించియుండెను. "ఈబిజ్జలరాజు ౧౧౫౦ మొదలు ౧౧౬౭-వ సంవత్సరము వఱకు రాజ్యముచేసిన (చాళుక్య) త్రైలోక్యమల్లుని సేనాధిపతిగానుండి, ౧౧౬౭ వ సంవత్సరమున కళ్యాణపురాధీశ్వరత్వమును తానే యపహరించి, లింగాయతమతమును స్థాపించిన బసవేశ్వరుని తోఁబుట్టు వగు పద్మావతియొక్క చక్కఁదనమునకు మక్కువఁగొని యామెను వివాహమాడి తన మంత్రినిగాఁ జేసికొన్న యా బసవేశ్వరునిచేతనే చంపఁబడెను" అని, నెల్లూరి మనుమసిద్ధిరాజుయొక్క పూర్వికుఁడయిన బిజ్జనయే యీబిజ్జలుఁడని యభిప్రాయపడి శ్రీ వీరేశలింగము పంతులుగారు తమ కవులచరిత్రమం దట్లు వ్రాసియున్నారు.[1] మనుమసిద్ధిపూర్వికుఁడయిన బిజ్జన సూర్యవంశపు రాజు. కళ్యాణపురాధీశ్వరుఁడయిన బిజ్జలుఁడు చంద్రవంశపు రాజు. కావున వీరిరువురకు నేవిధమైన సంబంధమును లేదు. ఈబిజ్జలరాజు చాళుక్యరాజ్య మపహరించిన వాఁడనుమాటయే నిలిచియుండెను. మఱియు నితఁడుగాని, ఈతని తరువాతివారుగాని, చిరకాలము రాజ్యఫలము లనుభవించి సుఖతరంబుగఁ జీవింపకపోవుట యటుండ, నచిరకాలములోనే స్వకుటుంబపరివార సహితముగ నాశనముకూడ గావలసి వచ్చెను.

మత విప్లవము.

దక్షిణహిందూస్థానమున మున్నెన్నఁడును గని విని యెఱుఁగనట్టి మతవిప్లవము సంప్రాప్త మయ్యెను. వైష్ణవము వీరవైష్ణవమై విజృంభించుచుండె నని యిదివఱకే తెలిపియున్నాఁడ. స్మార్తమత మొకప్రక్కను, వైష్ణవమత మొకప్రక్కను, జైనమతము వేఱొకప్రక్కను అభివృద్ధినొందుచుండ, శైవమతము క్షీణించుటకుఁ బ్రారంభించెను. కాఁబట్టి శైవమతముగూడ నుద్ధరింపఁబడుటకు గొప్పసంస్కరణకర్త యెదురుచూడఁబడుచుండెను. అతఁడే బసవేశ్వరుఁడు.

---

1. ఆంధ్రకవుల చరిత్రము, ప్రథమభాగము, పుట ౪౭.

శైవమతోద్ధారకుఁడైనబసవేశ్వరుఁడు.

శైవమతోద్ధారకుఁ డయిన బసవేశ్వరుని చరిత్రము తెలుఁగుబసవపురాణమునందును, కన్నడబసవపురాణమునందును, అత్యద్భుతముగా వర్ణింపఁబడినది.[1] బసవేశ్వరుఁడు శ్రీ శైలమునకు పశ్చిమమున నుండు హింగుళేశ్వరాగ్రహారమునందు నివసించుచుండిన శివభక్తుఁడైన మండంగి మాదిరాజను బ్రాహ్మణునికి జనించెను.[2] ఈబసవరాజు శివుని వాహన మైన నందియొక్కయంశముచేత భూమిమీఁద నవతరించె నని వీరశైవులు విశ్వసించుచున్నారు. కళ్యాణపురాధీశ్వరుఁడైన బిజ్జలరాయునికడ బసవరాజునకు మేనమామ యైన బలదేవుఁడు ప్రధానమంత్రిగ నుండెను. బసవరాజు తల్లిదండ్రు లగు మదాలాంబికయు మాదిరాజును చిరకాలము తమకు సంతానములేమిచే నొకవాఁడు సంతానార్థమై తమ కులదేవుఁ డగునందీశ్వరునికి మిక్కిలి భక్తితో ముడుపు గట్టిరఁట. తమ మతాచరణ విధులప్రకారము పూజార్చనలు ముగించిన తరువాత నందీశ్వరుఁడు ప్రత్యక్షమై మీకోరిక ఫలించు నని చెప్పి యంతర్ధాన మొందెనఁట. మదాలాంబిక గర్భమున నందీశ్వరుఁ డుదయించి మూఁడు సంవత్సరములు గర్భముననే యుండుటచేత నాసాధ్వీమణికి గర్భవేదన యధిక మయ్యెను. ఆవేదన భరింపఁజాలక ఆయమ నందినాథుని యాలయమునకుఁ బోయి ప్రార్థించెను. ప్రార్థనాదికము ముగిసిన తరువాత నామె

---

1. తెలుఁగు బసవపురాణమును పాలకురికి సోమనాథకవి ద్విపదకావ్యముగా రచించి యున్నాఁడు. ఇతఁడు రెండవ ప్రతాపరుద్రునికాలములోనివాఁడు. కన్నడబసవపురాణమును రచించినవాఁడు భీమకవి. ఇతఁడు దేవరాయల కాలములో నుండుటచేతను, తనగ్రంథమునందు పాలకురికి సోమనాథుని పేర్కొనియుండుటచేతను ఆంధ్రబసవపురాణమే మొదటిదిగా నూహింపఁదగియున్నది.

2. కన్నడబసవపురాణమునందు బసవరాజు కాలడిగి జిల్లాలోని బాగవాడి గ్రామమున జనించినట్లు చెప్పఁబడినది.

యింటికి మరలిపోయి సుఖనిద్రఁ జెందెను. నిద్రలో నామెకు నందీశ్వరుఁడు ప్రత్యక్షమై నీగర్భమున వసించి యున్న పుత్త్రుఁడు నా యవతారమే యనియు, వీరశైవమతస్థాపనకై పంపఁబడినవాఁ డనియు, నతనికి బసవ (వృషభశబ్ద భవము బసవ) నామము పెట్టవలసిన దనియు చెప్పి యదృశ్యుఁ డయ్యెనఁట. పిమ్మట నామె పుత్త్రినిఁ బ్రసవించినతోడనే యతఁడు లింగధారియై కన్పట్టెనఁట. ఏలయనఁగా, గర్భమునందే శివుఁ డతనికి శైవమత ముపదేశించుటచేత నీరీతిగా జనించెను. తరువాత బసవేశ్వరుఁ డెనిమిదేండ్ల ప్రాయము లోపలనే సమస్తవిద్యలను నేర్చి మతిజ్ఞానమును సంపూర్ణముగాఁ బడసెను. ఎనిమిదవయేఁట నతని తల్లిదండ్రులు తమబంధువుల నందఱను బిలువం బంచి యతని కుపనయనము చేయఁ బ్రయత్నింపఁగా నాతఁడు తండ్రినిఁ జూచి "నాయనా! నేను శివపూజాధురంధరుఁడను; బ్రహ్మవంశమునకు సంబంధించిన వాఁడను గాను; నేను వర్ణవ్యత్యచ్ఛేదనమునకు కుఠారమువంటివాఁడను. నాకు వర్ణభేదముతో నిమిత్తము లేదు" అని నిశ్శంకగాఁ బలికెను. అంత ఉపనయన మహోత్సవమునకు విచ్చేసిన యాతని మేనమామయు బిజ్జలుని మంత్రియు నగు బలదేవయ్య మేనల్లుని వర్తనమున కద్భుతపడి మెచ్చుకొని తరువాత తన కొమార్తను గంగాదేవి నిచ్చి వివాహము చేసెను.

వీరశైవసిద్ధాంతములు.

రామానుజునివలెనే బ్రాహ్మణమతమును నిరాకరించి నూతనమతసిద్ధాంతమును బోధించుటచేత బ్రాహ్మణులు బసవేశ్వరుని వేధింప మొదలుపెట్టఁగా, నతఁడు స్వగ్రామమును విడిచి మఱియొకస్థలమునకుఁ బోవలసి వచ్చెను. ఒక నాఁడు బసవేశ్వరుఁడు సంగమేశ్వరాలయమునకుఁ బోయి పూజచేయుచున్న కాలమున, శివుఁడు ప్రత్యక్షమై అద్భుతములును అగమ్యములు నైనసిద్ధాంతములను బోధించి యిట్లనియెను. "నీకు మాయెడఁ గల భక్తిని దెలిసికొంటిమి; శివవేషధారు లయినజంగములను శివుని యవతారము లని గ్రహించి సత్యమైన మతము నవలంబింపుము; నీవు చేయవలసిన కర్మములయందు వారి ననుసరింపుము;

వారు నిన్ను తిట్టినను గొట్టినను వారికి సాష్టాంగప్రణామంబు లాచరింపుము; వీరశైవు లయినయెడ వారు నీకు శత్రువు లయినను వారిపట్ల మిత్త్రిలభంగి వర్తింపుము; లింగాయతులను దూషించువారిని శిక్షించుచు నా మతమును వ్యాపింపఁజేయుటకుఁ బ్రయత్నింపుము; శివున కర్పింపక యేవస్తువును భుజింపకుము; పరధన పరదారాపేక్షకుఁడవు గాకుండుము; ఇంద్రియాధీనుఁడవుగాక దృఢమైన హృదయము గలిగియుండుము; జంగముఁడ నేనే యని యెఱుంగుము. లింగాయతులను నీవు గాంచినప్పుడు వారికి నమస్కరింపుము; ఎల్లప్పుడును శివుని స్మరించుచుండుము; సత్యమును వచింపుము; సత్కార్యము లాచరింపుము'' అని యుపదేశించి బసవుని కౌఁగిలించికొని యదృశ్యుఁ డయ్యెనఁట! శివుఁ డీవిధముగాఁ దన కుపదేశించిన మతసిద్ధాంతములను బ్రజలకు బోధించుచు నితఁడు వీరశైవమతమును వ్యాపింపఁజేయుచుండెను. అనేకు లితనిమతము నవలంబింప సాగిరి. బ్రాహ్మణులు భీయపడి యితనిజోలికిఁబోవుట మానిరి.

బసవేశ్వరుఁడు మంత్రియగుట.

తరువాత కొంతకాలమునకు బలదేవుఁడు మృతినొందెను. అప్పుడు రాజగు బిజ్జలుఁడు బలదేవుని బంధువర్గమును రప్పించి మంత్రిపదవి కర్హు లెవ్వరని యడుగఁగా నా రామహాపదవి వహించుటకు బలదేవుని యల్లుఁడగు బసవరాజు యోగ్యుఁడని విన్నవించిరి. బిజ్జలుఁడు దాని నంగీకరించి తనయుద్దేశమును దెలుపుటకు బసవరాజుకడకు కొందఱ మంత్రులను బంపెను. వారు శప్పడి గ్రామమునకు విచ్చేసి రాజాసందేశమును బసవేశ్వరునకుఁ దెలియఁ జెప్పఁగా, వాఁడు మొట్టమొదటఁ దన కాపని యక్కఱలే దని చెప్పెను. ఆవచ్చిన వారు ఈపదవి శైవమతవ్యాప్తి కనుకూలముగ నుండు నని విన్నవించి కైకొనవలసిన దని ప్రార్థింపఁగా, నంగీకరించి కళ్యాణపురికిఁ బోయెను. అతని జ్యేష్ఠసోదరి నాగలాంబికయు నతనితోఁ గూడ నుండెను. ఇతఁ డాపట్టణమునకుఁ బోయినప్పుడు బిజ్జలుఁడు పౌరజనంబులతో నెదురువచ్చి యేనుఁగును దిగి స్వాగత మిచ్చి యాస్థానమునకుఁ గొనిపోయి ప్రధానమంత్రిపదమునమాత్రమే

గాక, సైన్యాధ్యక్షునిగను ధనాగారాధ్యక్షునిగను, నియమించెను. ఇతఁడు మహారాజునకుఁ దరువాతి మహారాజు వలె, తన యధికారము రాష్ట్రమునం దంతట నెఱపుచుండెను.

బిజ్జలునికిని బసవేశ్వరునికినిఁ గల సంబంధము.

బిజ్జలుఁడు తన చెల్లెలగు నీలలోచన యనునామెను బసవేశ్వరున కిచ్చి వివాహము చేసె నని బసవపురాణమునందుఁ జెప్పఁబడినది. అయినను జైనులు వ్రాసిన బిజ్జలరాయని చరిత్రమునందు మఱియొకవిధముగాఁ దెలుపఁబడినది. బసవేశ్వరునకు మిక్కిలి యందకత్తె యగు పద్మావతి యనుచెల్లెలు కలదఁట. బిజ్జలుఁ డామెను మోహించి వివాహము చేసికొనియెనఁట.[1] ఇందేది సత్యమైనను బసవేశ్వరునకును బిజ్జలునకును బాంధవ్యము కలదనుట కాక్షేపమును లేదు.

బసవేశ్వరునికి బిజ్జలునితోడి విరోధము.

ఇట్టి మహోన్నతపదవికి బసవేశ్వరుఁడు వచ్చినను తనమతమును తన దేవుని మఱవ లేదు. ఇతఁ డనేకాద్భుతకార్యముల నెఱవేర్చినట్లుగ బసవపురాణము పేర్కొనుచున్నది. ఇతనికి చెన్నబసవయ్య యను మేనల్లుఁడు కలఁడు. ఈ చెన్నబసవయ్య నాగలాంబిక పుత్త్రుఁడు. ఇతనితోఁ గలిసి బసవేశ్వరుఁడు తనమతమును వ్యాపింపఁ జేయసాగెను. ఇతఁడు విషయాసక్తులయిన జంగమగురువులను రాజుయొక్క ధనముతోఁ బోషించుచుండెను.[2] ఇట్లు సర్వస్వాతంత్ర్యమును వహించి యక్రమముగా ధనాగారములోని ధనము నంతయు జంగాలపాలుచేయుచుండుటఁ జూచి బసవేశ్వరునికి విరోధి యగు మంచన్న యను మఱియొక మంత్రి, బిజ్జలున కీసంగతిని దెలియఁ జేసెను.

---

1. Sir, W. Elliot's paper, Jour. R. A. S., Vol.IV., p. 20.
2. Jour. B.B.R.A.S., Vol. VIII., pp. 78 & 89.

కొంతకాలము గడచునప్పటికి బిజ్జలునికిని బసవేశ్వరునికిని విరోధము బలమయ్యెను. బిజ్జలుఁడు బసవేశ్వరునిఁ బట్టి చెఱఁబెట్టఁ బ్రయత్నించెను. దీనిని దెలిసికొని బసవేశ్వరుఁడు తన యనుచరులతోఁ దప్పించుకొని పోయెను. బిజ్జలుఁడు కొందఱు భటుల నతనివెంటఁ బంపెను. బసవేశ్వరుఁడు వారలను దఱిమెను. అంతట రాజు స్వయముగా సైన్యమును దీసికొని బసవేశ్వరుని వెంటఁ దఱిమెను. వీరశైవు లనేకులు బసవేశ్వరునిపక్షమున నిలిచి ఘోరయుద్ధముచేసి రాజుసైన్యము నోడించిరి. తరువాత రాజు బసవేశ్వరునితో సమాధానము చేసికొని యథాప్రకార మతనిని పూర్వపదవియం దుంచెను.[1] కాని యీమైత్రి చిరకాలము నిలిచియుండలేదు.

బిజ్జలరాయని వధ.

బిజ్జలుఁడు బ్రతికియున్నంతవఱకుఁ దన మత మభివృద్ధిఁ గాంచనేరదని బసవేశ్వరుఁడు తలపోయుచుండెను. కళ్యాణపురమున బసవేశ్వరునికిఁ బ్రియభక్తులగు నిరువురు శైవులు గలరు. బిజ్జలుఁడు తనమతస్థు లయిన జైనులను ఆ యిరువురను దూషించెడు దూషణవాక్యములకు సహింపనోపక వారి కన్నుల నూడఁ బెఱికించెను. ఈ ఘోరకృత్యమును బసవేశ్వరుని శిష్యు లయిన వీరశైవులందఱును విని, బిజ్జలునిపైఁ బగదీర్చుకొనుతలంపుతో బసవేశ్వరుని యింట సమావేశమై నిర్ధారణచేసికొనిరి. అంతట బసవేశ్వరుఁడు బిజ్జలునిఁ జంపుటకై జగద్దేవుని కుత్తరువుచేసి కళ్యాణపురిని శపించుచు నా పట్టణమును విడిచిపెట్టి పోయెను. జగద్దేవుఁడీ క్రూరసంహారమునకు మొదట కొంత సంశయించెను గాని, తల్లి ప్రోత్సహించుటచే ధైర్యసాహసములు ముప్పిరిగొనఁ దనమిత్రు.లగు మల్లయ్య బొమ్మయ్య యను వీరశైవుల నిరువురను దోడుచేసికొనఁగా, వీరావేశము మొలకెత్తఁ దిన్నఁగా నీమువ్వురు నంతఃపురమునకుఁ జని, రాజపరివారమును ద్రోచికొనిపోయి బిజ్జలుని సమీపించి మహో

1. Jour. R.A.S., Vol. IV., p. 21; Jour. B.B.R.A.S., Vol. VIII., p. 89.

దగ్గరనైరి హరహరా యని ఖడ్గములు దూసి పైఁబడి యతనిని ముక్కలు చెక్కలుగఁజేలిగి పాఱవైచిరి. ఈక్రూరసంహారకు లంతట నంతఃపురమున నుండి నొల్లక సాహసవృత్తిచేఁ దప్పించుకొనివచ్చి వీథినిబడి తాముచేసిన పనికింగారణము చెప్పుచు కత్తులం ద్రిప్పుచు చెలరేఁగుచుండిరి.

ఘోరమైన మతయుద్ధము.

అంతట జైనులతోడను వీరశైవులతోడను నిండియుండిన యామహా పట్టణమున నీమహాఘోర సంహారవృత్తాంత మంతయు నొకక్షణములో వ్యాపించి సంక్షుభిత మయ్యెను. పౌరజనంబులు, జైనులును వీరశైవులు నను నిరుకక్షులం జేరి, ద్వంద్వయుద్ధముచేయఁ గడఁగిరి. ఇట్లు మనుష్యులు మనుష్యులతోను, అశ్వికులాశ్వికులతోను, గజాధిరూఢులు గజాధిరూఢులతోను, రథికులు రథికులతోను, బాలురు బాలురతోను, ఘోరముగాఁ బోరాడిరి. పట్టణమంతయు నెమ్ములరాసులతోను, మాంసపిండములతోను, నెత్తురువఱదలతోను మునిఁగిపోయి, మిగుల భయంకరముగ నుండెను. బసవేశ్వరుఁడు సంగమేశ్వరక్షేత్రమునకుఁ బోయి శివుని దేహములోఁ గలిసిపోయెను.[1]

చెన్న బసవేశ్వరుఁడు.

జైనులు వ్రాసిన వృత్తాంతము మఱియొకవిధముగాఁ గన్పట్టుచున్నది. బిజ్జలుఁడు శిలాహార రాజగు రండవభోజుని వశపఱచుకొనుటకై కొల్లాపురముపై దండెత్తి పోయెను. దండయాత్ర ముగించి మరలి రాజధానికి వచ్చునప్పుడు భీమానది యొడ్డున నొకానొకప్రదేశమున విడిసియున్న కాలమున బసవేశ్వరుఁ డొకజంగమునకు జైనవేషమును ధరింపించి విషపూరిత మైన యొకఫలము నిచ్చి యతనికడకుఁ బంపెనఁట. బిజ్జలుఁడు జైనుఁ డగుటవలన ననుమానింపక యామాయవేషధారివలన నాఫలమును స్వీకరించి వాసన

1. Jour. B. B.R.A.S., Vol. VIII., p. 96; Wilson's Mackengie Mss. pp. 300—310.

చూచి స్పృహతప్పి పడిపోయెనఁట. మాయావేషధారి యగువాజంగమదేవర తప్పించుకొని పాఱిపోయెను. అంతట బిజ్జలునికుమారుఁడు మొదలగువారెల్లరును వచ్చిరి. బిజ్జలుఁడు కొంతసేపటికిఁ దెలివినొంది, జరిగినవృత్తాంతమంతయుఁ దెలిసికొని, తన కుమారుఁ డగుసోమేశ్వరునకు బసవేశ్వరునిఁజంపనుత్తరువు చేసెనఁట. తత్క్షణమే యిమ్మడిబిజ్జలుఁడు బసవేశ్వరునిఁ బట్టుకొనవలసినదనియు, జంగము లెక్కడ గానిపించినను చంపవలసినదనియుఁ, దనపరివారమున కాజ్ఞ చేసెను. ఈవార్త విని బసవేశ్వరుఁడు పాఱిపోయెను. ఇమ్మడిబిజ్జలుఁడు స్వసైన్యముతో నతనిని వెంబడించెను. బసవేశ్వరుఁడు మలయాళదేశమునకుఁ బాఱిపోయి ఉళివి యనుప్రదేశమున దాఁగెనఁట. ఇమ్మడిబిజ్జలుఁడాపట్టణమును ముట్టడించె నఁట. బసవేశ్వరుఁడు తప్పించుకొను తెఱవు లేక యొకబావిలోఁబడి మృతినొందఁగా, నతనిభార్యయు విషముగ్రోలి ప్రాణత్యాగము చేసెనఁట. బిజ్జలుని కుమారుఁడు శాంతచిత్తుఁ డైన వెనుక బసవేశ్వరుని మేనల్లుఁ డగుచెన్నబసవయ్య తన మేనమామయాస్తి నంతయు వశపఱచి యతనికి లోఁబడి యాతనిదయకుఁ బాత్రుఁడయ్యెనఁట.[1] ఈచెన్నబసవేశ్వరుఁడు లింగాయతులకు నాయకుఁడై బసవేశ్వరునికంటె నుత్తమస్థితికి వచ్చి చక్కని కట్టుదిట్టము లేర్పఱిచి వీరశైవమతము నుద్ధరించెనఁట.[2] వీరశైవమతమును బోధించుటకై ప్రణవ మీతనిలోపల నావిర్భవించెను. చెన్నబసవపురాణమును బట్టి చెన్నబసవఁడు శివుఁడనియు, బసవఁడు నంది

1. Wilson's Mackengie Mss., p. 320.

2. మొట్టమొదట వీరశైవమతమును సంస్కరించి బోధించినవాఁడు ఏకాంతాడరామయ్య యనువాఁడనియు, బిజ్జలుఁడు జైనుఁ డయినను వీరశైవులయెడ విరుద్ధముగాఁ బ్రవర్తింపలేదనియు, కొంతవఱకు సమ్మతిని గనఁబఱచుచు వచ్చెననియు, నిజాముమండలములోని నిడుగల్లుశాసనము మొదలగుశాసనములవలనఁ దెలియుచున్నది. అయిన నీవిషయ మింకను బరిశోధింపవలసియున్న దని డాక్టరు ఫ్లీటుగా రభిప్రాయపడియున్నారు.

యనియు, బిజ్జలుఁడు ద్వారపాలకుఁ డనియు, కళ్యాణమే కైలాసమనియు, వీరశైవులు ప్రమథగణంబు లనియుఁ దేటపడుచున్నది.[1]

కాలచుర్య వంశము.

బిజ్జలుఁడు క్రీ. శ. ౧౧౬౭వ సంవత్సరమునఁ జంపఁబడియెను. అప్పటి నుండి బిజ్జలుని సంతతివారు ౧౧౮౩ వ సంవత్సరమువఱకును కళ్యాణపురమును బరిపాలించిరి. బిజ్జలుని తరువాత సోమేశ్వరుఁడు, సంకాముఁడు, ఆహవ మల్లుఁడు నను కాలచుర్యరాజులు మూవురు పరిపాలించినట్లు కన్పట్టుచున్నది. శా. శ. ౧౧౦౪ (=క్రీ. శ. ౧౧౮౩) వ సంవత్సరమునఁ బశ్చిమచాళుక్య రాజగు నాలుగవసోమేశ్వరుఁడు కాలచుర్యులనుండి తనపూర్వులు గోల్పోయినభాగములను మరల స్వాధీనము గావించుకొనియెను. మఱికొన్ని భాగములను దేవగిరియాదవులును, కాకతీయాంధ్రులును, ఆక్రమించుకొనఁగా బిజ్జల వివంశ మంతరించినది.

చాళుక్య పరిపాలనము.

ఈ నాలుగవసోమేశ్వరునితోఁ జాళుక్య పరిపాలనముగూడ నడుగంటెను. ఈచాళుక్యులపరిపాలనమునం దచ్చటచ్చట కొందఱు వైశ్యులు మొదలగువారు బౌద్ధవిహారముల నిర్మించి దానధర్మములు మొదలగునవి చేయుచున్నను, అచ్చటచ్చట బౌద్ధమతసంబంధము లయినచిహ్నములు గానంబడుచుండినను, బౌద్ధమతము క్షీణించినదనియే చెప్పవచ్చును. వీరశైవమతోద్ధారణముతో జైనమతవిజృంభణ మణఁగిపోవుటయే గాక, క్రమక్రమముగా క్షీణింప నారంభించెను. వర్తకులు రాజకీయోద్యోగులు వీరశైవమత మవలంబించుటచేత నామతము వ్యాపించుచుండెను. జైనవిగ్రహముల స్థానములయందు బ్రాహ్మణులవిగ్రహములు ప్రతిష్ఠింపఁబడుచుండెను. ఈకాలమునందే దేశము

1. చెన్నబసవపురాణమును పిడుపర్తి సోమనాథకవి పద్యకావ్యముగా వ్రాసియున్నాఁడు.

యొక్క మతసాంఘికస్థితి సంపూర్ణముగా మాఱిపోవుటకు ప్రారంభ మైనది. మఱల పౌరాణికమతము విజృంభింప నారంభించినది.

పౌరాణికమతము.

నిబంధన గ్రంథములు.

పురాతన మైన దేవతార్చనము వర్ధిల్లుచుండెను. న్యాయ ధర్మ విషయములు పురాణములలోను స్మృతులలోను వెదఁజల్లఁబడి చెదరిపోయియుండుట చేతను, పరస్పరవిరుద్ధములుగ నుండుటచేతను, వాని నన్నిటిని క్రోడీకరించి బ్రాహ్మణులును తదభిమాను లగురాజులును నిబంధనగ్రంథములను వ్రాయింప వలసివచ్చెను. న్యాయ ధర్మశాస్త్ర విషయములయందుఁ బెక్కుసందేహము లుప్పతిల్లుటచేత నిబంధనగ్రంథము లత్యావశ్యకము లయినవి. కాఁబట్టి యీ కాలమునందే యనేక నిబంధనగ్రంథములు వ్రాయఁబడినవి. ఈ గ్రంథరచన పదునొకొండవ శతాబ్దము మొదలు పదునాలుగవశతాబ్దాంతమువఱకు జరుగు చుండెను. ధారేశ్వరుఁడు, విజ్ఞానేశ్వరుఁడు, అపరార్కుఁడు, హేమాద్రి, సాయనుఁడు, మొదలగు నిబంధనగ్రంథకారు లెందఱో గలరు.

అనంతర రాజకీయ స్థితి.

దక్షిణమున హొసలబల్లాలరాజులును, ఉత్తరమున దేవగిరియాదవ రాజులును, తూర్పునఁ గాకతీయాంధ్రులును బ్రబలియుండుటచేతఁ బశ్చిమ చాళుక్యరాజ్యము నాల్గవసోమేశ్వరునితోనే యంతరింపవలసిన దయ్యెను. ఈకాలమునందు హొసలరా జయిన వీరబల్లాలుఁడు గాంగవాడి, నలంబవాడి, బనవాసి రాజ్యముల నాక్రమించుకొని, పరాక్రమవంతుఁడై పరిపాలనము చేయుచుండెను. ఇతఁడు రామానుజానిశిష్యుఁ డగువిష్ణువర్ధనుని మనుమఁడు. ఈవీరబల్లాలరాజు కల్యాణపురముపై దండెత్తివచ్చి నాల్గవ సోమేశ్వరుని

సైన్యాధ్యక్షుఁ డగుబొమ్మరాజు నెదుర్కొని యాతనిఁ గదనరంగమున నోడించి బిజ్జలునియొద్దనుండి గైకొన్న రాజ్యము నాక్రమించుకొనియెను. అటుపిమ్మట కోణదేశమును బాలించుచుండిన భిల్లముఁ డనుయాదవరాజు విజృంభించి శాలివాహనశకము ౧౧౦౯ అనఁగా క్రీ. శ ౧౧౮౭ వ సంవత్సరమున సంకలభూమీశుని దగు శ్రీవర్ధన మనుపట్టణమును ముట్టడించి ప్రత్యండకరాజును ఖండనమున నుక్కడంచి, మంగళవేష్టకరా జగు వజ్రునిఁ జక్కాడి, కళ్యాణరాజ్యము నాక్రమించు హోసలయాదవుని ముందునకు జరగిరానీక హద్దు నియమించి, కృష్ణానది కుత్తరభాగము నంతయు నాక్రమించుకొని, దేవగిరిని రాజధానిగఁ జేసికొని, పరిపాలనము చేయసాగెను. కుంతలము అనఁగా దక్షిణమహారాష్ట్రమును కర్ణాటమును విష్ణువర్ధనుని మనుమఁడు వీరబల్లాలరాజు పరిపాలనము చేయుచుండెను. త్రిలింగరాజ్యమును మొదటిప్రతాపరుద్రుఁడు విస్తరింపఁ జేయుచుండెను. కళింగ గాంగ వంశజు లుత్కలరాజ్యమును గంగానదివఱకు వ్యాపింపఁ జేయుచుండిరి. వేఁగిదేశ మంతయు పేరికి మాత్రము చోడచక్రవర్తులకు లోఁబడి యున్నను అనేకమండలములుగా విభాగింపఁబడి మహామండలేశ్వరు లయిన తెలుఁగుచోడులచేతను, పల్లవులచేతను, చాళుక్యలచేతను, బరిపాలింపఁబడుచుండి తుదకు కాకతీయాంధ్రసామ్రాజ్యమునకు వశమైపోయెను. పండ్రెండవశతాబ్దాంతమునందు దక్షిణహిందూస్థానమున నేకచ్ఛత్రాధిపత్యమును వహింపఁగలయు నని పై మూఁడుసామ్రాజ్యములవారును బోరాడుచునే యుండిరి. పండ్రెండవశతాబ్దస్థితి సంగ్రహముగాఁ దెలిపితిమి గావున, నీశతాబ్దమునందు మహామండలేశ్వరులుగ నుండి కృష్ణానదిమొదలుకొని కాంచీపురమువఱకుఁ బరిపాలించిన తెలుఁగుచోడరాజులవంశములను గూర్చి రెండవప్రకరణమునందు వివరముగా వ్రాయుచున్నాఁడను.

మధ్వాచార్యులు.

ఈ శతాబ్దాంతమునందే మఱియొక సంస్కర్త బయలువెడలెను. ఇతఁడే ద్వైతమతస్థాపనాచార్యుఁ డగుమధ్వాచార్యుఁడు. ఈమతాచార్యుని

కనంతతీర్థు లని మొట్టమొదట నామకరణము చేసిరి. ఇతఁడు శాలివాహన శకము ౧౧౨౧ కి సరియైన క్రీస్తుశకము ౧౧౯౯ దవసంవత్సరమున దక్షిణ కన్నడములోని యుడిపిగ్రామమున జనించెను. ఇతనిగురువుపేరు అచ్యుత ప్రేక్షుఁడు, తల్లిపేరు వేదవేది, తండ్రి పేరు మధ్యగేహాభట్టు. ఇతఁడును శంకర రామానుజులవలెనే ప్రస్థానత్రయమునకు భాష్యములను వ్రాసి ప్రసిద్ధికెక్కెను. జీవేశ్వరుల కైక్య మెన్నఁడును లే దని యితని సిద్ధాంత మైయున్నది. దీనినే ద్వైతసిద్ధాంత మందురు. ఇది శంకరాచార్యుని యద్వైతమతమునకు విరుద్ధ మయినది. ఈమతసాంప్రదాయికులు ద్వైతు లనియు, మాధ్వు లనియుఁ జెప్పఁబడుచున్నారు. ఉడిపిగ్రామమున వీరిప్రధానాచార్యపీఠము గలదు. కర్ణాటకమునం దీమత ప్రచార మెక్కువగా నున్న దని చెప్పుదురు. ఈమత కర్త ప్రస్థానత్రయమునకు భాష్యములను మాత్రమే గాక యనేక ద్వైత మత గ్రంథములనుగూడ విరచించెను.

రెండవ ప్రకరణము.

తెలుఁగు చోడులు.

ఎనిమిదవ శతాబ్దములో రేనాటిని బరిపాలించిన ప్రాచీనాంధ్ర చోడుల యొక్కయు, మొదటి కులోత్తుంగచోడచక్రవర్తికిఁ బ్రతినిధులుగా నుండి వేఁగిదేశమును బరిపాలించిన వెలనాటి చోడులయొక్కయుఁ, జరిత్రమును సంగ్రహముగా నాంధ్రులచరిత్రములోని ప్రథమభాగమునఁ దెలిపియున్నాఁడను. చాళుక్యచోడచక్రవర్తులకును, కాకతీయచక్రవర్తులకును, లోఁబడిన సామంతులుగ నుండి, తెలుఁగుదేశములోని పొత్తపినాడు, పాకనాడు, కమ్మనాడు మొదలగు నాడులను బరిపాలించి విఖ్యాతిఁగాంచిన మఱికొన్ని చోడవంశములును గలవు. ఆచోడవంశములయొక్క చరిత్రమునే సంగ్రహముగ నీప్రకరణమున వివరించుచున్నాఁడను. ఇదివఱకుఁ దెలిపికొనంబడిన చోడవంశములోని యుపశాఖ లన్నియును ద్రావిడభాషాసారస్వతములోని గాథలలోఁ బేర్కొనంబడిన కరికాలచోళుని వంశమునుండి యుత్పత్తి గాంచినట్లుగఁ జెప్పఁబడి యున్నవి. వెలనాటిచోడులు తాము కరికాలవంశజుల మని చెప్పుకొనలేదు గాని, రేనాటిచోడులు మాత్రము తాము కరికాలవంశజుల మనియు, కాశ్యపగోత్రుల మనియుఁ, జెప్పుకొనియున్నారు. ఆ రేనాటిచోడులకును, ఈప్రకరణమునందుఁ దెలిపెడి పైమూఁడునాడుల చోడులకును, కొంతవఱ కెద్దియో సంబంధ ముండియుండ వలయును. తంజాపురి చోడులతోఁ దమకు సంబంధము గలదని యెవ్వరును జెప్పుకొన లేదు.

కరికాలచోళుఁడు.

తాము సూర్యవంశజుల మనియు, కరికాలచోడుని సంతతివార మనియుఁ, జెప్పుకొని యుండుటచేత కరికాలుఁ డెవ్వఁడో మనము తెలిసికొన

వెలసి యున్నది. ఇతఁడు ద్రావిడభాషాసారస్వతములోని గాథలలో నుదాహరింపఁబడినవాఁడు. ఇతఁడు కావేరీనది కానకట్ట కట్టించి గట్లుపోయించె ననియు, నితనితండ్రి జటచోడుఁడనియు, అతఁడయోధ్యను పాలించె ననియుఁ, దెలుఁగుచోడుల శాసనములయం దభివర్ణింపఁ బడియెను. చాళుక్యవంశమునకు మూలపురుషుఁ డయిన విజయాదిత్యుఁ డయోధ్యను పాలించుచుండి దక్షిణాపథము నేలుచుండిన త్రిలోచనపల్లవునితోఁ బోరాడినట్లుగఁ దూర్పు చాళుక్యచక్రవర్తుల శాసనములందుఁ జెప్పఁబడినట్లుగనే, అయోధ్యను బరిపాలించుచుండిన జటచోడుని కుమారుఁడు కరికాలచోడుఁడు కాంచీపురము నేలుచుండిన త్రిలోచనపల్లవునితోఁ బోరాడి కాంచీపురమును బరిపాలించినట్లు తెలుఁగుచోడుల యొక్క కొన్ని శాసనముల వలనఁ దెలియు చున్నది. దీనిం బట్టి చూడఁగా, చోడులు చాళుక్యులగాథలను జూచి తమగాథలను గల్పించినట్లు కన్పట్టుచున్నది. కరికాలునకు మహిమానుఁ డనుకుమారుఁడును, అతనికి గరికాలుఁడు, తొండమానుఁడు, దాసవర్మ యను మూవురు కుమారులును గలరనియు శాసనములందుఁ గన్పట్టుచున్నది. కరికాలుని వంశమునఁ దెలుఁగు బిజ్జన జనించెను. ఇతని వంశమునుండి రెండుశాఖ లుద్భవించినవి. దాసవర్మనుండి యొకశాఖ పుట్టెను.[1]

కొణిదెన చోడులు.

కరికాలవంశమున జనించిన దాసవర్మ మొదట పాకనాటిరాష్ట్రమును జయించి పొత్తపి పట్టణమును రాజధానిగఁ జేసికొని పరిపాలించె నని చెప్పఁబడి యున్నది. పొత్తపి యనునది కడపమండలమునందలి పుల్లంపేటతాలూకాలోని టంగుటూరునకు సమీపమునం దున్న పోతపి యను గ్రామమే గాని వేఱొండు గాదు.[2] ఈపొత్తపి రాజధానిగాఁ గల పొత్తపినాడును బరిపా

1 Annual Report on Epigraphy for 1899. Nos 183 & 205.

2. Annual Report on Epigraphy for 1907-08, Part II. paragraph 79.

రామప్ప దేవాలయములోని చిత్ర శిల్ప లేఖనము.